

Viron väestöpolitiikka biovallan areenana

Diskurssianalyysi normittavan biovallan käytöstä Viron vuoden 2018 väestöpolitiikassa

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kansainväliset suhteet

Pro-gradu -tutkielma

Kevät 2023

Hanna-Mari Räsänen (0463430)

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Viron väestöpolitiikka biovallan areenana: diskurssianalyysi normittavan biovallan käytöstä Viron vuoden 2018 väestöpolitiikassa

Tekijä: Hanna-Mari Räsänen

Koulutusohjelma/oppiaine: Poliittikatieteet, kansainväliset suhteet

Työn laji: Pro-gradu -työ

Sivumäärä: 55

Vuosi: 2023

Tiivistelmä:

Tutkielma käsittelee Viron väestöpolitiikkaa Michel Foucault'n biovallan teorian näkökulmasta. Tarkastelun kohteena on Viron parlamentissa vuonna 2018 käyty väestöpoliittinen keskustelu ”Onko ensimmäisen lapsen syntymä uhattuna?” sekä siihen liittyvä asiakirja ”Väestöpolitiikan perusteet 2023”. Virossa, kuten useissa muissakin kansallisvaltioissa ollaan huolissaan syntyvyyden vähenemisestä. Parlamentti pohtiikin, kuinka Viron väestön pienenemisen voisi estää.

Biovalta on ennen kaikkea normalisoivaa valtaa, joten tutkimuksessa keskitytään normeihin. Normille tyypillistä on oletusarvoisuus sekä sen ulkopuolella toimimisen hankaluus. Tutkimuksessa käytetään menetelmänä diskurssianalyysiä, jonka keinoin saadaan vastaus tutkimusongelmaan, eli siihen kuinka Viron väestöpolitiikassa vuonna 2018 käytetään biovaltaa.

Analyysin perusteella biovaltaa käytetään edistämällä niin sanottuja perinteisiä perhearvoja, eli heteroseksuaalisuuden normia, binääristä ja stereotyyppistä sukupuolinormia sekä natalistista normia. Normi toimii roolittamalla kehoja sekä tekemällä sen ulkopuolella elämisestä vaikeaa stigmatisoimalla ja paheksumalla ulkopuolella olevia. Näin normi painostaa toimimaan itsensä mukaisesti. Normittavan vallan toiminta oikeutetaan luomalla kuvaa kansakuntaa kohtaavasta eksistentiaalisesta uhasta sekä uhkaa aiheuttavasta muukalaisuudesta.

Avainsanat: syntyvyys, väestö, biovalta, normi, sukupuoli, perhe, lisääntyminen

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Lähtökohdat.....	1
1.2. Tutkimuksen tavoite ja taustoitus.....	1
2. Teoria.....	3
2.1. Tutkimuskirjallisuus.....	6
2.2. Biovalta ja lisääntymisteknologiat.....	10
3. Menetelmä ja aineisto.....	11
3.1. Diskurssianalyysi.....	12
3.2. Diskursiivinen lokaatio.....	15
4. Analyysi asiakirjasta Väestöpolitiikan perusteet 2035.....	17
4.1. Turvallisuuspuhe ja kansallisuus.....	17
4.2. Ihmisen vastuu itsestään, eli perhe tukena valtion sijaan.....	20
4.4 Ilmiselvät ristiriidat ja ympäristöasioiden ulossulkeminen.....	23
5. Analyysi parlamenttikeskustelusta.....	25
5.1. Eksistentiaalinen uhka.....	25
5.2. Muukalaisfobia.....	29
5.3. Perinteiset perhearvot, eli hetero- ja binäärinen sukupuoliinormi sekä sukupuoliroolit.....	34
5.3.1. ”Oikeat arvot” ja arvomanipulaatio.....	34
5.3.2. Sukupuoli.....	40
6. Johtopäätökset.....	45
6.1. Eksistentiaalinen uhka ja muukalaisuus biovaltaa oikeuttamassa.....	46
6.2. Perinteiset perhenormit.....	47
6.3. Sukupuolinormi.....	49
6.4. Ilmasto.....	50
6.5. Keskittyminen syntyvyyteen hyvinvoinnin sijaan.....	52
7. Tutkimus nykynäkökulmasta.....	53

1. Johdanto

1.1. Lähtökohdat

Aiheena pro-gradu tutkielmassani on väestöpoliittinen keskustelu Virossa. Valitsin väestöpolitiikan graduni aiheeksi sen ajankohtaisuuden sekä moninäkökulmaisuuuden takia. Syntyvyyden lasku ja väestön pieneneminen on ajankohtainen ilmiö useissa länsimaissa. Väestöpolitiikan moninäkökulmaisuuus ilmenee niissä lukuisissa aspekteissa, joita aiheeseen liittyy. Väestöpolitiikan yhteydessä nousee esiin kysymyksiä vallasta, vallankäytön rajoista suhteessa yksilön kehoon ja elämään, taloudelliset problematiikat, ympäristönäkökulma, tasa-arvokysymykset ja niin edelleen. Aihe on siis relevantti tutkimuksen kohde useammastakin syystä.

Tutkin tässä työssä, kuinka Viron parlamentin väestökeskustelussa ja siihen liittyvässä kirjallisessa suunnitelmassa käytetään biovaltaa. Biovallan teoria sopii väestökeskustelun tarkasteluun hyvin, sillä se keskittyy juuri väestön uudistamiseen sekä erilaisiin väestön modifioinnin kysymyksiin. Viron alueena puolestaan valitsin tutkimuskohteeksi osittain oman virolaissuomalaisen taustani takia, mutta myös siksi että pienenä entisenä neuvostomaana Virolla on omat kiinnostavat lähtökohdansa ”väestökriisiin”. Teen graduni Aleksanteri instituutin Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen maisterikoulun kautta, joten siltäkin kannalta maavalinta on relevantti. Tällainen Viron väestöpolitiikan tutkiminen on mielekästä myös siksi, että se kiinnittyy luontevasti politiikkatieteiden ja kansainvälisten suhteiden tutkimuskentälle ja tarjoaa mielenkiintoisen vertailukohtan esimerkiksi muihin Baltian maihin tai Suomeen keskittyvälle vastaavanlaiselle tutkimukselle.

1.2. Tutkimuksen tavoite ja taustoitus

Graduni tutkimustehtävä on selvittää kuinka Viron kevään 2018 parlamenttikeskustelussa ”Onko ensimmäisen lapsen syntymä uhattuna?” sekä siihen liittyvässä suunnitelmassa ”Väestöpolitiikan perusteet 2035” käytetään biovaltaa. Biovallan teorian yksi keskeisistä elementeistä on dynamiikka normaalin ja epänormaalin, normin ja normin rikkojan välillä, sillä biovalta on ensisijaisesti normalisoivaa valtaa (Foucault 2003). Näin ollen tutkimustehtävän ytimessä on kysymys, millaisia normeja aineistossa muodostetaan sekä millaisia epänormaaleja näitä normeja vasten rakentuu. Tutkimustehtäväni kuinka biovaltaa käytetään parlamenttikeskustelussa ja väestöpoliittisessa suunnitelmassa tiivistyy siis kysymyksiin: *Millaisia normeja näissä aineistoissa muodostetaan? Mitkä tai ketkä rakentuvat epänormaaleina tai poikkeavina? ja Millä keinoin epänormaaliuksia tai*

poikkeavuuksia kontrolloidaan? Hallinnollisen tason väestöpoliittinen keskustelu on jo itsessään biovallan ilmentymä, eli biopoliittinen teko, joten siinä voidaan olettaa ilmenevän biovallalle ominaisia asioita. Keskeisin näistä asioista on nähdäkseni normi, vaikka biovaltaan sisältyy myös muita ulottuvuuksia. Se, kuinka nämä biovallan komponentit pannaan täytäntöön juuri valitsemassani alueellisessa ja ajallisessa kontekstissa on tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena.

Syntyvyyden lasku on aiheuttanut viime aikoina huolta hyvin monessa maassa. Syitä syntyvyyden laskulle pohditaankin kuumeisesti ympäri maailman, niin myös Virossa. Viron väestön koko on vuonna 2023 noin 1,3 miljoonaa ihmistä (Stat.ee 2023). Vuonna 2017 toteutetusta laajasta väestöselvityksestä käy ilmi, että Viron väestö on pienentynyt 250 000 ihmisen verran sitten maan uudelleenitsenäistymisen. Jotta väestömäärä pysyisi nykyisellä syntyvyysasteella stabiilina, tulisi maahanmuuttoa lisätä selvityksen mukaan 2000-luvun loppuun mennessä 440 000 ihmisellä. (Tammaru, Kallas & Eamets 2017.) Vuoden 2020 tilastotietojen mukaan Viron väestö itseasiassa kasvoi edeltäneiden kahden vuoden aikana. Esimerkiksi vuonna 2019 syntymiä oli 348 enemmän edellisvuoteen verrattuna, eli niin sanottu luonnollinen väestönkasvu pysyi positiivisena.

Kuitenkin suurin osa Viron väestönkasvusta on edelleen maahanmuuton seurausta: vuonna 2019 Viron muuttovoitto oli 794 ihmistä. Myös vuonna 2020 väestö kasvoi maahanmuuton seurauksena, mutta syntymiä oli 1 000 vähemmän kuin edeltävänä vuonna (Stat.ee 2021). Vuonna 2021 syntymiä oli hieman enemmän kuin vuonna 2020 (Stat.ee 2023). Problematiikka maahanmuuton ja syntyvyysasteen välillä onkin yleensä yksi keskeinen teema väestökeskusteluissa. Viron vuoden 2017 väestöselvityksessä todetaan, että vaikka kaikki ulkomailla asuvat 200 000 virolaista palaisivat Viroon, mikä ei ole edes todennäköistä, ei sekään riittäisi paikkaamaan väestön pienenemistä. Lisäksi tarvittaisiin silti vielä reilut 200 000 ei-virolaista maahanmuuttajaa, jolloin enää noin puolet Virossa asuvista olisi (syntyperäisesti) virolaisia. (Tammaru, Kallas & Eamets 2017.)

Virossa ollaan siis huolissaan pienen kansan pienenemisestä entisestään. Muisto pitkästä neuvostomiehityksestä kantaa tähän päivään saakka luoden turvallisuuspoliittisia pelkoja, muun muassa suuren venäläisvähemmistön separatismista. Tämä pelko näyttää nousevan esiin useiden väestöä käsittelevien yhteiskunnallisten keskustelujen yhteydessä Virossa. Myös viittaamassani väestöselvityksessä (2017) korostetaan paikallisten venäjänkielisten, eli vironvenäläisten entistä paremman yhteiskuntaan integroimisen tärkeyttä. Tämäkin

näkökulma tekee juuri Viron väestöpolitiikan tutkimisesta kiinnostavaa. Väestöpolitiikassa risteävät ylipäättään mielenkiintoisella tavalla kansallisvaltion ja yksilön intressit. Viron tapauksessa valtion väestöpoliittiset intressit ovat voimakkaasti turvallisuuspoliittisesti latautuneita johtuen maan geopoliittisesta sijainnista sekä myrskyisästä ja väkivaltaisesta lähihistoriasta. Toisaalta Virokin on osa laajempaa kehityskulkua, jossa lastenhankinnasta on tullut yhä enemmän yksi valinta muiden joukossa. Sitä, johtuuko ilmiö kasvaneesta individualismista, korkeammasta koulutustasosta vai pidentyneestä nuoruudesta on arvuuteltu aina medioista erilaisiin selvityksiin asti maailmanlaajuisesti, enkä aio tässä työssä pureutua asiaan sen syvällisemmin. Selvää on kuitenkin, että valtion ja yksilön intressit eivät väestöasioissa läheskään aina kohtaa. Puhumattakaan ilmastollisen kehityksen ja kansallisvaltioiden kasvuintressien paradoksaalisesta yhteensovittamisesta.

Yhteenvetona tutkimustehtäväni rajauksesta sanottakoon siis, että rajaus Viroon maana on sekä oman yleisen mielenkiintoni että maan geopoliittisten ja historiallisten lähtökohtien tulos. Väestöpolitiikka puolestaan nimenomaan hallinnon tasolla harjoitettuna valikoitui tutkimuskohteeksi sillä, siinä rakentuvat nähdäkseni kaikkein konkreettisimmin mielenkiintoiset suhteet esimerkiksi valtion suvereenin vallan ja biologisen ihmiskehon (ks. Foucault 2003), tai kansantaloudellisten ja yksilöllisten intressien välillä. Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella kriittisesti näitä erilaisia risteäviä intressejä sekä muodostuvia suhteita ja selvittää niissä käytetyn (bio)vallan dynamiikkaa. Biovalta puolestaan on nimenomaan väestöön tai muuhun suureen ihmisjoukkoon kohdistettua valtaa, joten se soveltuu mielestäni hyvin lähtökohdaksi väestöpoliittisen vallankäytön tutkimiseen (Foucault 2003, 245–246). Tutkimukseni tavoitteena on valaista väestöpoliittista vallankäyttöä, joka on lajina hyvin erilainen kuin muut, ehkä suuremmat, vallankäytön muodot. Tarkoitin, että juuri väestöpolitiikassa keskiössä olevan ihmiskehon vuoksi se törmää väistämättä erilaisiin ihmisoikeudellisiin kysymyksiin, eikä siinä ainakaan periaatteessa voida käyttää perinteisiä kurinpidollisia vallan muotoja (ks. Foucault 2003).

2. Teoria

Biovalta tai biopolitiikka teoriana muotoutui alun perin Michel Foucault'n luennoilla College de Francesassa 1970-luvulla. Biovaltaa 2000-luvun alussa tutkineen Catherine Millsin mukaan biovallan teoriaa on käytetty monenlaisissa yhteyksissä, sillä se on eräänlainen muotiteoria. Hän toteaa, että biovaltaa ei kuitenkaan ole tarkasteltu filosofisesti kovin paljon. Artikkelissaan hän tarkastelee biovallan kahden keskeisen teoreetikon Michel Foucault'n

ja Giorgio Agambenin ajatusten eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä. (Mills 2007, 180–181.) Foucault'n ja Agambenin biovallan teorioissa lähtökohtainen ero on jo biovaltaan sisältyvässä normin käsitteessä. Foucault'n normin käsite tulee latinan kielen sanasta norma, joka liittyy säännön dynamiikkaan, kattaen siis myös ihmisjoukon normalisoinnin tai yhdenmukaistamisen ja siitä poikkeamisen. Agambenin normin käsite on sen sijaan peräisin kreikan kielen sanasta nomos, joka keskittyy enemmän lakiin ja lain soveltamiseen tai hylkäämiseen. (Mills 2007, 189.) Toinen keskeinen ero Foucault'n ja Agambenin biovaltateorioissa liittyy perinteisen suvereenin vallan ja biovallan suhteeseen. Foucault'n mukaan kehityttyään 1800-luvulla biovalta syrjäytti tai ainakin merkittävästi heikensi suvereenin vallan asemaa, eli yksittäisen ihmiskehon sijaan hallinnan kohteeksi tuli kokonainen ihmismassa eli väestö (Foucault 2003, 239–243). Agambenin mukaan sen sijaan mitään valtajärjestelmän murrosta ei ole tapahtunut, vaan biovalta on elänyt aina suvereenin vallan sisällä. Modernin ajan myötä biovalta on vain yleistynyt ja radikalisoitunut. (Lemke 2011, 53.)

Avaan tässä biovallan käsitettä alkuperäisen eli Foucault'n teorian pohjalta. Foucault'n mukaan biovallan juuret ovat 1800-luvulla, jolloin ihminen biologisena olentona siirtyi valtion kontrollin alaisuuteen. Ennen biovaltaa vallitsi perinteinen suvereeni valta, jolla oli oikeus tappa tai antaa elää. Biovallalla sen sijaan on valta luoda elämää tai antaa kuolla. (Foucault 2003, 240–241.) Käytännössä biovallan myötä hallinta siirtyi yksittäisistä ihmiskehoista ihmisiin biologisena joukkona eli lajina. Hallinnan kohteeksi tulivat erilaiset biologiset prosessit kuten syntymien ja kuolemien suhde, väestön lisääntymistehokkuus, väestön hedelmällisyys ja niin edelleen. Biovalta kattaa siis alleen erilaiset väestöön vaikuttavat ilmiöt, eli sen tavoitteena on kontrolloida sekä akuutteja että pitkäaikaisia ihmisiä heikentäviä ilmiöitä kuten vanhuus, mutta myös onnettomuuksia, heikkouksia ja monenlaisia epänormaaliuksia. Lisäksi biopolitiikka pyrkii kontrolloimaan myös ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta, sikäli kun ympäristö vaikuttaa ihmislajiin esimerkiksi aiheuttamalla sairauksia. (Foucault 2003, 243–245.)

Foucault'n mukaan biovalta on ensisijaisesti normalisoivaa valtaa. Biovalta pyrkii vaikuttamaan ihmispopulaatioissa ilmeneviin ilmiöihin kokonaisvaltaisesti yleiseltä tasolta käsin erilaisin sääntelymekanismein, eikä niinkään kurinpidollisesti kuten aikaisemmat vallan muodot. Biovallan keskeinen tehtävä on yhdenmukaistaa väestöä kontrolloimalla siinä esiintyviä satunnaisuuksia. (Foucault 2003, 246–247.) Foucault'n mukaan biovallan paradoksi on siinä, että sen tarkoitus on luoda, optimoida ja suojella elämää, mutta siitä

huolimatta biovallalla toimivissa yhteiskunnissa myös tapetaan. Foucault väittää, että tämä paradoksi selittyy valtion toimintamekanismeihin sisäänrakennetulla rasismilla. Rasismi ei tässä kontekstissa tarkoita ideologista tai välttämättä etnistä rasismia, vaan rasismi määrittää biovallassa kenen kuuluu elää ja kenen kuolla. Biovallassa näet tappaminen¹ on perusteltua vain, jos se johtaa lajia tai rotua uhkaavan tahon eliminointiin ja lajin tai rodun parantamiseen. (Foucault 2003, 255–256.) Biovallasta puhutaan yleensä normin käsitteen kautta. Useissa väestöä käsittelevissä tutkimuksissa on käytetty juuri tätä aspektia teoriasta. Foucault'n mukaan normi onkin erityinen elementti, sillä se läpäisee sekä yhdenmukaistavan biovallan että perinteisen kurinpidollisen vallan. Normin avulla voidaan kontrolloida sekä yksittäistä kehoa että biologista moninaisuutta esimerkiksi väestöä. Normia voidaan soveltaa sekä yksittäiseen ihmiskehoon, jota halutaan rangaista ja kouluttaa että väestöön, jota halutaan yhdenmukaistaa ja säännöllistää. (Foucault 2003, 252–253.)

Biopolitiikka on eräänlainen hallintakeino, jossa ihmiset, pääasiassa valtioiden kansalaiset, pyrkivät aktiivisesti kohti tiettyjä ennalta määriteltyjä normeja. He siis muovaavat sekä itsestään että toisistaan normien mukaisia subjekteja esimerkiksi ulossulkemalla ja stigmatisoimalla normeista poikkeavia yksilöitä. Näin hallinnoimalla itse itseään ihmiset tekevät kehoistaan hyödyllisiä ja tottelevaisia valtiolle. (Oleskin 2012.) Biopolitiikka tulee hyvin näkyväksi lisääntymispolitiikan areenoilla, joilla vallitsee perinteisesti monenlaisia normeja muun muassa sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja sukulaisuudesta. Polina Vlasenko kirjoittaa artikkelissaan biopolitiikan ja lisääntymisteknologioiden yhteen kietoutumisesta Ukrainassa, jossa biopolitiikka rajaa diskurssien keinoin naisena olemisen määritelmän äitiyteen. Vlasenkon mukaan väestökriisin keskellä painivassa Ukrainassa peräänkuulutetaan perinteisiä perhearvoja, kestäviä avioliittoja sekä suurpeheideaaleja ratkaisuna laskeneeseen syntyvyyteen. Naisten tärkeimmäksi tehtäväksi nähdään äitiys, joka on hyväksyttävää saavuttaa myös avustetusti, mikäli kyseessä on keskiluokkainen heteropari. Asenteet koeputkihedelmöitystä kohtaan ovat sen sijaan kovemmat ja sellaista käyttävät naiset leimataan riskialttiiksi sekä poikkeaviksi. Naisten hedelmättömyys on Ukrainassa stigmatisoitu, mikä osaltaan ylläpitää vahvaa äitinormia ja hedelmöityshoitojen suosiota. (Vlasenko 2017, 221–223.) Näin on aineistoni perusteella myös Virossa, minkä tulen osoittamaan myöhemmin analyysissäni.

¹ Foucault ei tarkoita tässä ainoastaan suoraa tappamista, vaan myös esimerkiksi kuolemalle altistamista tai joukosta eristämistä.

2.1 Tutkimuskirjallisuus

Lähdin kartoittamaan aikaisempaa tutkimusta aiheesta etsimällä teoksia ja tutkimuksia, joissa käsitellään biovaltaa tai biopolitiikkaa ja väestöä. Vaikka useimmat löytämäni aikaisemmat tutkimukset eivät liity suoraan Viroon uskon, että ne tarjoavat silti arvokasta kontekstia tutkimukselleni sekä auttavat syventämään käsitystäni tutkimusasetelmastani ja teoriastani. Esimerkiksi Stephen J. Collier (2011) käsittelee teoksessaan *Post-Soviet social: Neoliberalism, Social Modernity, Biopolitics* entisen Neuvostoliiton alueen sosiaalisen modernismin projektin luomista kaupunkirakentamisen kautta. Collier tarkastelee kaupunkirakentamista biopolitiikan ilmentymänä, jossa ihmisten päivittäinen elämä ja hyvinvointi tuli hallinnollisen puuttumisen kohteeksi. Myöhemmin näistä samoista elementeistä tuli uusliberalistisen reformin kohteita, mitä hän tarkastelee myös Foucault’laisen biopolitiikan kautta.

Umut Korkut ja Hande Eslen-Ziya (2016) puolestaan tutkivat teoksessaan *The Discursive Governance of Population Politics: The Evolution of a Pro-birth Regime in Turkey* Turkin median välittämää pro-natalistista diskurssia sen uutisoidessa maan hallinnon lausunnoista. Turkissa syntyvyys on verrattain hyvällä tasolla, mutta koska syntyvyys on tutkimuksen mukaan liitetty kansallisidentiteettiin sekä taloudelliseen etuun sitä halutaan nostaa entisestään. Huomio kansallisuudesta on itseasiassa yhteneväinen aineistohavaintoni kanssa: myös Viron parlamenttikeskustelussa (2018) syntyvyys linkitetään toistuvasti kansallisuuteen, jopa useammin kuin talouteen.

Biovallan ja väestöpolitiikan tarkastelun yhteydessä ei voida välttyä eugeniikalta, sillä se on syvällä biovallan ytimessä. Tämä tulee ehkä parhaiten esiin edellä kuvailemassani Foucault’n (2003, 255–256) valtiollisessa rasismissa, joka määrittelee kuka saa elää ja kuka ei. Tämän rasistisen toimintamekanismin, kuten itseasiassa koko biovallan, tavoitteena on optimoida väestöä. Biovallalla toimiva valtio voi siis Foucault’n mukaan oikeuttaa murhaamisen, myös poliittisen murhaamisen, kuolemalle altistamisen, ulossulkemisen ja eristämisen, vain olemalla rasistinen. Tämä selittää Foucault’n mukaan sen, miksi kaikkein murhaavimmat valtiot ovat myös kaikkein rasistisimpia, esimerkiksi natsi-Saksa. (Foucault 2003, 256, 258.) Kansallissosialistinen Saksa oli siis eräänlainen biovallan brutaali huipentuma, jossa kehitettiin ja harjoitettiin aikansa muotiteoriaa eugeniikkaa eli rodunjalostusoppia. Toisaalta, kuten Foucault (2003, 259) tuo ilmi, kansallissosialistisessa Saksassa oltiin laajamittaisen murhaamisen vastapainoksi, paradoksaalisesti kyllä,

edelläkävijöitä elämän vakuuttamisessa ja varmistamisessa, esimerkiksi kansanterveydestä huolehtimisen kautta.

Vaikka eugeniikalla on nykymaailmassa negatiivinen konnotaatio, ovat jotkut geenitieteen puolestapuhujat alkaneet puhua ”liberaalista eugeniikasta”, jolla he viittaavat ”ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseen geeniteknologian kautta” (Mills 2007, 169–169). Käytännössä tämä tarkoittaa erilaisia lisääntymisteknologioita, esimerkiksi sikiöseulontoja. Mianna Meskus (2009) käsittelee juuri kyseistä liberaaliksi eugeniikaksi kutsuttua geenitiedettä väitöstutkimuksessaan *Elämän tiede: Tutkimus lääketieteellisestä teknologiasta, vanhemmuudesta ja perimän hallinnasta*. Tutkimuksen keskiössä ovat sikiöseulonnat, joiden yleistymisen myötä lasten geenienhallinta on Meskukseen mukaan epäpolitisoitunut ja yksilöllistynyt. Hänen mukaansa vanhempien riskienhallinnan, eli lapsen terveyden ja normaaliuden varmistamisen, toiveet ovat ylittäneet lääketieteen rajat.

Toinen kiinnostava lisääntymisteknologioihin liittyvä tutkimus Suomesta on Riikka Homasen (2018) *Reproducing whiteness and enacting kin in the Nordic context of transnational egg donation: Matching donors with cross-border traveller recipients in Finland*, jonka mukaan suomalaisilla sukusolumarkkinoilla priorisoidaan ja suojellaan valkoihoisuutta. Homasen mukaan valtiollisessa sukusoluluvuttaja rekisterissä annetaan tae solujen Pohjoismaisesta sukulaisuudesta ja erityisesti ei-venäläisyydestä. Lisäksi valkoihoiset vastaanottajat eivät voi saada tummaihoisen sukusoluja, mutta tummaihoiset voivat saada valkoihoisen sukusoluja. Homasen mukaan näin suojellaan valkoihoisuuden ”puhtautta”, muttei tummaihoisuuden. Lisäksi ”Pohjoismaisen sukulaisuuden” ideaalin kautta kiinnitytään osaksi laajempaa rasismien ja jälkisosialistisen toiseuden historiallista jatkumoa.

Kuten edellä nähdään, biovalta tulee usein selvimmin esiin erilaisten lisääntymisteknologioiden ja niiden käytön sääntelyn yhteydessä. Täytyy muistaa sekin, että eugenistiset aatteet ovat olleet vaikuttamassa lisääntymisteknologioiden kehittelyyn (Ginsburg & Rapp 1991, 315–316). Eugeniikka on historiallisessa muodossaan kadonnut nykypäivän väestöpolitiikasta, mutta sen jäänteet vaikuttavat edelleen ja ollaanpa siitä muotoilemassa jopa modernia versiota kuten Millsin (2007) tutkimus osoittaa. Lisäksi, kuten olen osoittanut, modernin valtion toimiessa biovallan mekanismein ei voida täysin välttyä eugeniikan kaltaisilta ilmiöiltä. Tästä esimerkkinä toimii Alberto Spektorowskin ja Liza Ireni-Saban (2013) teos *Politics of Eugenics: Productionism, Population and National*

Welfare, jossa tutkitaan syntyvyyden nostamisen sekä maahanmuuton lisäämisen välistä dilemmaa Pohjoismaissa. Tutkijat tarkastelevat millaisia yhteyksiä nykyisillä perhesuunnitteluinstiutioilla, integraatio-ohjelmilla sekä esimerkiksi avustetulla lisääntymisellä on eugeniikkaan, jota harjoitettiin 1930 ja 1940-luvuilla. Björn M. Felderin ja Paul J. Weindlingin (2013) toimittamassa teoksessa *Baltic Eugenics: Bio-Politics, Race and Nation in Interwar Estonia, Latvia and Lithuania 1918–1940* puolestaan kartoitetaan Baltian maissa harjoitetun eugeniikan historiaa. Tutkimuksesta käy ilmi, että eugeniikalla oli vahva asema sotien välisessä Virossa, mutta asiaa ei ole juuri tutkittu kriittisesti, sillä historia on Baltian maissa vahvasti kietoutunut kansallisuusaatteeseen.

Väestöpolitiikka pitää sisällään monenlaisia suhteita eri toimijoiden välillä, myös erittäin hankalia ja paradoksaalisia sellaisia. Selvimpänä esimerkkinä tällaisesta on niin kutsuttu ylikansoitus. Markku Koivusalo ja kumppanit pohtivat tätä hankalaa kysymystä jo 1990-luvun lopussa teoksessa *Vallaton väestö*. Koivusalon mukaan puhuttaessa väestöongelmasta puhutaan nimenomaan siitä, ettei tiettyjen väestönosien pitäisi lisääntyä, kun taas toisten pitäisi. Hän vetoaa Ian Hackingin analyysiin, jonka mukaan haluamme sisäryhmämme kasvavan ja samaan aikaan ulkoryhmän pienenevän: viktoriaanisessa Englannissa ei-toivottu väestönosa olivat työläiset, nykyään kolmas maailma. Emme Koivusalon mukaan ole huolissamme kolmansien maiden köyhyydestä, vaan köyhälistöstä ja talouskasvun sijaan olemme huolissamme väestönkasvusta. Huoli ei toisaalta ulotu koskemaan oman ryhmämme väestönkasvua, päinvastoin olemme huolissamme siitä kuka maksaa eläkkeet väestön ikääntyessä. (Koivusalo 1994, 69.)

Kristiina Kajesalo ja Päivi Topo puolestaan osoittavat kuinka samaan aikaan, kun ehkäisyvälineistä tuli teollistuneiden maiden naisille vapauttava perhesuunnittelun mahdollistava keksintö, tuli pitkäaikaisista ja jopa lopullisista ehkäisymenetelmistä kehitysmaiden naisille väestökontrolliin käytettyjä välineitä. Kaksinaismoralismi väestöpolitiikassa ilmeneekin heidän mukaansa siinä käsityserossa, joka vallitsee teollistuneiden maiden hyväosaisten ja kehitysmaiden huono-osaisten ihmisten lisääntymisen välillä. Kajesalon ja Topon mukaan kolmannen maailman ihmiset toimivat syntipukkeina maailman ylikansoittumiskriisille ja siitä oletetusti seuraaville lieveilmiöille samaan aikaan kun teollistuneissa maissa haviteltava taloudellinen kasvu perustuu ”välttämättömään” kulutukseen, jota ei haluta asettaa kyseenalaiseksi. (Kajesalo & Topo 1994, 215–216, 221–223.)

Useiden yhteiskunnallisten kysymysten keskiössä on lisääntymispolitiikka, sillä valtiovalta on aina ollut monin tavoin riippuvainen lisääntymisen sääntelystä (Solinger 2005, 4; Ginsburg & Rapp 1991, 314). Rickie Solingerin teos *Pregnancy and Power: a short history of reproductive politics in America* tarjoaa ekskursion amerikkalaisen lisääntymispolitiikan historiaan. Solingerin mukaan lisääntymispolitiikan ytimessä ovat kysymykset siitä kenellä on oikeus päättää lisääntymiskapasiteetista ja sen seurauksista. Hän näkee, että useimpien yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisut ovat perustuneet lisääntymispolitiikkaan. Hän myös huomauttaa, että yhteiskunnallisissa kysymyksissä naisten hedelmällisyydestä keskiössä eivät suinkaan ole tavanneet olla naiset itse. Solinger osoittaa kuinka naisten hedelmällisyyden säätelystä on haettu ratkaisuja erinäisiin ongelmiin, käyttäen esimerkkinä orjuutta 1800-luvun Amerikassa ja siitä seuranneita yhteiskunnan rotuopillisia huolenaiheita sekä lisääntymiskyvyn suhdetta työelämään.

Sen jälkeen, kun kansainvälinen orjakauppa vuonna 1808 kiellettiin, halusivat orjia omistaneet, että nämä lisääntyisivät, jotta saataisiin uusia orjia työvoimaksi. Näin ollen orjuutettuja naisia painostettiin ja pakotettiin synnyttämään paljon lapsia. Myöhemmin 1960-luvun alussa alettiin sen sijaan valtaa pitävien toimesta kehittää menetelmiä afroamerikkalaisten naisten lisääntymisen vähentämiseksi. Puutteellisen koulutuksen, työn tai asumismuotojen sijaan afroamerikkalaisten naisten lisääntyminen ja yksinhuoltajuus nähtiin syynä koko ihmisryhmän huono-osaisuuteen. 1950-luvulla puolestaan oli voimissaan ajatus raskauden negatiivisesta vaikutuksesta naisten työnskentelypotentiaaliin: naiset sijoitettiin vähemmän vaativiin matalapalkkaisiin tehtäviin, jolloin heidän taloudellinen riippuvuutensa työssäkäyvistä miehistään kasvoi. (Solinger 2005, 3–8, 13.)

Tällainen historiallinen katsaus antaa viitteitä siitä minkälaiselle pohjalle länsimainen lisääntymispolitiikka on rakentunut. Valtiokohtaiset historialliset ja kulttuuriset erot tulee toki huomioida, eikä näin ollen yhden valtion traditiota voida yleistää koskemaan kaikkia länsimaita. Amerikan lisääntymispoliittinen historia tarjoaa kuitenkin esimerkin siitä, kuinka naisten hedelmällisyys on politisoitunut ja toisaalta siitä kuinka yksityinen tunkeutuu julkisen alueelle ja toisin päin (Solinger 2005, 15). Samoin kuin hedelmällisyys ja lisääntyminen vaikuttavat politiikassa, myös politiikka niin paikallinen kuin globaali vaikuttaa ihmisten lisääntymiskäyttäytymiseen (Ginsburg & Rapp 1991, 312–313).

2.2. Biovalta ja lisääntymisteknologiat

Toisen esimerkin biopolitiikasta väestöpolitiikassa tarjoaa Sigrid Vertommenin artikkeli Israelin valikoivasta pronatalismista. Israelia käsittelevä tutkimus on relevanttia ottaa mukaan tähän työhön, sillä tarkastelemassani Viron parlamenttikeskustelussa tehdään useampia viittauksia Israeliin ja Palestiinaan. Vertommen pureutuu aiheeseen vankien lisääntymisoikeuksien kautta, jotka hänen mukaansa osoittavat Israelin pronatalistisen väestöpolitiikan perustuvan sionistisille traditioille sekä uudisasukaskolonialistisille käytänteille. Israelissa on elänyt vahvana ajatus juutalaisesta valtiosta, mikä on johtanut palestiinalaisten syrjintään. Biopoliittisesti juutalaisväestölle on annettu symbolinen tehtävä kansakunnan rakentajina, kun taas palestiinalaiset alkuperäisasukkaat rakentuvat diskursseissa kansallisenä uhkana. Näin ollen palestiinalaisten syntyvyyttä pyritään hillitsemään.

Tapausesimerkkinä toimii juutalainen Yigal Amir, joka tuomittiin elinkautiseen eristykseen pääministeri Jitzhak Rabinin murhasta. Hän onnistui paradoksaalisesti saamaan aviollisen tapaamisoikeuden vaimonsa kanssa, mutta hänen eristyksestään ei suostuttu luopumaan. Sen sijaan palestiinalaisvangeille ei ole myönnetty ponnisteluista huolimatta vastaavia oikeuksia, joten he ovat salakuljettaneet siemennestettä vankilasta puolisoilleen, jotka ovat sitten käyttäneet hedelmöityshoitoja. Israelissa hedelmöityshoidot ovat pronatalistisen politiikan mukaisesti ilmaisia kaikille kansalaisille ja niitä käytetäänkin eniten maailmassa, mutta klinikat on sijoitettu juutalaisvaltaisille alueille, ja lääkäreiden asenteet vaikuttavat hoidon saantiin. Hedelmöityshoitoja saaneet palestiinalaisnaiset osoittavat Vertommenin mukaan kuinka biopoliittinen lisääntymisen sääntely toimii myös päinvastaisesti palestiinalaisten vastaiskuna sionismille. (Vertommen 2017, 208–210, 213–216.)

Lisääntymisteknologiat ovat keskeinen väline lisääntymisen sääntelyssä ja väestöpolitiikan ohjaamisessa. Aineistossani lisääntymisteknologioista keskitytään erityisesti aborttiin. Hedelmättömyyshoidot mainitaan aineistossa kerran, mutta aihetta ei käsitellä sen syvällisemmin. Hedelmättömyyshoidot kuitenkin näyttelevät keskeistä roolia erilaisten normien ylläpidossa sekä lopulta kansakunnan määrittelyssä. Näin on myös Viron naapurimaassa Venäjällä, jossa on alettu puhua hedelmällisyshoitoihin pääsyyn rajoittamisesta perinteisen perheen suojelemiseksi (Kirpichenko 2017). Toisaalta kansainväliset ylijarjaiset hedelmöityshoitomarkkinat uusintavat historiallisia eriarvoisuuksia sekä koloniaalisia perinteitä, mikä käy ilmi edellä kuvatusta Riikka

Homasen (2018) artikkelista, jossa hän tarkastelee suomalaisia tapoja yhdistää sukusolujen luovuttajia ja ulkomaalaisia vastaanottajia. Suomalaisia lahjasukusoluja ovat halunneet erityisesti ruotsalaiset ja norjalaiset. Tarkastelu osoittaa, että suomalaiset sukusolujen luovutuskäytännöt tuottavat ja suojelevat valkoihoisuutta. Käytännöt perustuvat siis rasistisille perinteille. Globaalissa hedelmöityshoitokaupassa puolestaan erityisesti naiset ajautuvat resursseiksi, joko solujen luovuttajina tai synnyttäjinä. Raskauden ehkäisyyn, aborttiin ja synnytyksiin liittyvät keksinnöt ovat yhtäältä vapauttaneet, mutta toisaalta myös lisänneet naisten kontrollointia (Ginsburg & Rapp 1991, 314–315).

Olen nyt esitellyt aiheeseeni liittyvää tutkimuskirjallisuutta, johon olen tutustunut. Tähän tutkimussuunnitelmaan mukaan ottamani tutkimukset ovat varsin erilaisia keskenään johtuen siitä, että tutkimuksen aihe kattaa alleen laajoja kokonaisuuksia. Väestöpolitiikka ja biovalta ovat jo itsessään käsitteellisesti varsin hajanaisia. Viro on puolestaan globaalissa mittakaavassa marginaalinen alue, joten juuri Viroon keskittyvää täsmälleen tämän kaltaista tutkimusta en ole löytänyt. Minun on siis sovellettava ja sommiteltava yhteen erilaisia tutkimuksia visualisoidakseni minkä jatkoksi ja mille pohjalle oma tutkimukseni rakentuu. Nähdäkseni valitsemani teokset antavat kuitenkin jonkinlaisen kuvan siitä millaisen ilmiön ja asetelman kanssa tässä tutkimuksessa ollaan tekemisissä.

3. Menetelmä ja aineisto

Aloitan avaamalla analyysissäni keskeistä normin käsitettä Mark Kellyn (2019) artikkelin kautta. Normi on toistuva elementti useissa Foucault'n teorioissa, mutta käsitteen koherentin määritelmän löytäminen hänen teorioistaan on haastavaa. Normin käsite nimittäin kehittyy läpi Foucault'n teorioiden ja siihen liittyy jonkin verran epäselvyyksiä. Mark Kelly analysoikin artikkelissaan Foucault'n normin käsitettä sekä sen käyttöä, ja määrittelee normin analyysinsä pohjalta seuraavasti: ”Normi on täydellisyyden malli, joka toimii toiminnan ohjeena missä tahansa inhimillisen toiminnan alueella. Vastaavasti normalisointi on liike, jonka toimesta ihmiset saatetaan normien alaisuuteen.” Kellyn mukaan hänen määritelmänsä eroaa kaikkein yleisimmistä tämänhetkisistä käsitteen *normi* käytötavoista. Kellyn mukaan normin käsitteen varsin laaja käyttö on yksi tekijä, joka estää Foucault'n alkuperäisen merkityksen ymmärtämisen. Erityisesti sosiologiassa normiksi määritellään usein mikä tahansa epävirallinen sosiaalinen tapa tai sopimus. Muissa konteksteissa normilla saatetaan viitata päinvastoin mihin tahansa selvästi julkilausuttuun standardiin. Sen sijaan Foucault'lle normi on historiallisesti jotakin uutta, jota ei ollut olemassa

esimoderneissa valtioissa esimerkiksi sääntöjen muodossa. Eli normia ei voida Foucault'n mukaan liittää mihinkään aikaisemmin olemassa olleeseen sosiaaliseen konseptiin. (Kelly 2019, 1–3.)

Aineistona tutkimuksessani käytän Viron parlamentissa 31. toukokuuta vuonna 2018 käytyä parlamenttikeskustelua, jonka otsikkona on ”Onko ensimmäisen lapsen syntymä uhattuna?”. Keskustelusta löytyy sekä videotallenne, että litteroitu versio. Lisäksi käytän aineistona syntyvyyden laskua varten perustetun ”ongelmakomission”, eli työryhmän laatimaa suunnitelmaa ”Väestöpolitiikan perusteet 2035”, joka on 19 sivun mittainen asiakirja väestöpolitiikan tavoitelluista toimintaperiaatteista, muun muassa laskeneen syntyvyyden nostamiseksi. Aineisto on relevantti, sillä parlamenttikeskustelu on edelleen verrattain tuore ja tavoitteet väestöpoliittisessa suunnitelmassa ovat vuoteen 2035 asti. Lisäksi aihe on Virossa edelleen ajankohtainen.

Parlamentin syntyvyyskeskustelussa aluksi kolme asiantuntijaa, tutkijat Mare Ainsaar ja Dagmar Kutsar Tarton yliopistosta sekä isäjärjestön puheenjohtaja ja vanhempainvapaata viettävä Taavi Tamkivi, esittelevät näkemyksiään syntyvyydestä ja väestöstä, minkä jälkeen alkaa keskustelu, jossa eri puolueiden edustajat ottavat kantaa aiheeseen. Koko istunto kestää yhteensä noin kolme tuntia, litteroituna se on 20 sivua pitkä. Aineiston rajaus juuri kyseiseen parlamenttikeskusteluun ja työryhmän suunnitelmaan perustuu siihen, että kummassakin laaditaan sekä periaatteellisia että konkreettisia hallinnollisia toimia väestöpolitiikkaan ja erityisesti syntyvyyden nostamiseksi. Lisäksi vuoteen 2035 asti ulottuva väestöpoliittinen suunnitelma esiteltiin kyseisessä 31. toukokuuta 2018 pidetyssä parlamentti-istunnossa, joten on relevanttia yhdistää ne yhdeksi aineistoksi, vaikka ne ovatkin tekstilajeina ja puhetekoina erilaisia.

3.1. Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysille ei ole olemassa mitään sovittua universaalia määritelmää. Monet, jotka sitä käyttävät viittaavat diskurssilla mihin tahansa puheeseen, kirjoitukseen tai muuhun kommunikaatioon. Diskurssianalyysin tavoitteena ei ole pelkkä asioiden tilan kuvailu vaan myös sosiaalinen kritiikki ja joskus myös väliintulo. Tekstejä, eli diskurssin palasia, tutkitaan ulkoapäin, jotta voidaan selvittää niiden konteksti ja se miksi ne ovat sellaisia kuin ovat. Tutkittavista aineistoista kysytään laajoja kysymyksiä, joiden avulla selvitetään niiden muoto ja funktio. Näin vältetään löytämästä aineistosta vain sitä mitä toivotaan tai suunnitellaan löydettävän, vaan analyysi on moniulotteista ja ottaa huomioon sen miksi

ihmisten välinen kielellinen kommunikaatio on sellaista kuin se on. (Johnstone 2008, 29–30.) Diskurssianalyysillä on paljon yhteistä kielitieteen kanssa, sillä kumpikin tutkii kieltä. Kommunikaatio voi kuitenkin olla muutakin kuin kielellistä, esimerkiksi valokuvia, musiikkia, tanssia ynnä muuta. Diskurssianalyysin haasteena onkin tutkia kielen suhdetta näihin muihin kommunikaation muotoihin, eli merkitysten muodostamisen prosesseihin. (Johnstone 2008, 2–3.) Omassa tutkimuksessani keskityn kuitenkin ensi sijassa tekstin analysointiin, vaikka olenkin katsonut parlamenttikeskustelun videolta useita kertoja. Haasteena tutkimuksessani on juuri kieli, sillä aineistoni on vironkielinen. Osaan viroa toisena äidinkielenä, mutta taitoni on vuosien saatossa rappeutunut. Siksi olen välillä käyttänyt käännoistyössä apuna sanakirjaa. Tekstit olen kuitenkin kääntänyt suomen kielelle kokonaan itse.

Diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita siitä mitä tapahtuu, kun ihmiset hyödyntävät olemassa olevaa tietoaan kielestä. Tämä tieto perustuu muistoihin asioista, joita he ovat sanoneet, kuulleet, nähneet tai kirjoittaneet aiemmin saadakseen aikaan erilaisia asioita maailmassa: kuten vaihtaakseen tietoa, ilmaistakseen tunteita, saadakseen asioita ylipäättään aikaiseksi, luodakseen kauneutta, viihdyttääkseen itseään ja muita ja niin edelleen. Tätä tietoa, eli joukkoa yleistyksiä, joita voidaan joskus kutsua myös säännöiksi (siitä mitä sanat yleisesti tarkoittavat ja siitä mikä menee mihinkin lauseen sisällä) kutsutaan usein ”kieleksi” kun kieltä ajatellaan abstraktina sääntöjärjestelmänä tai rakenteellisina suhteina. Diskurssi on sekä tämän tiedon lähde, sillä ihmiset tekevät yleistyksiä kielestä sen diskurssin pohjalta, jossa he ovat osallisina, että seuraus, sillä ihmiset hyödyntävät jo tietämäänsä luodessaan ja tulkitessaan uutta diskurssia. Analyysi puolestaan viittaa prosessiin sekä sen tutkimiseen. Diskurssianalyysiä tehtäessä voidaan jakaa aineisto kieliopin tai muiden systemaattisten kysymysten pohjalta, esimerkiksi teoriaohjaavasti. Voidaan vaikkapa tarkkailla subjektin ja predikaatin vaihteluita tai kysyä kuinka ihmiset luovat erilaisia sosiaalisia kategorioita puhuessaan toisilleen ja toisistaan. (Johnstone 2008, 3–5.)

Diskurssianalyysillä on vahva yhteys Foucault’n teorioihin. Foucault teoretisoi diskurssin käsitettä muun muassa teoksessaan *The Order of Discourse* (1981). Huolimatta tästä yhteydestä ei ole olemassa täysin Foucault’laista diskurssianalyttistä menetelmää. (Hook 2001, 521.) Barbara Johnstone kuitenkin erottaa teoksessaan erityisen Foucault’laisen diskurssin käsitteen, joka ilmenee monikkomuotoisena. Eli kun puhutaan diskursseista monikossa, puhutaan hänen mukaansa nimenomaan Foucault’laisesta diskurssin käsitteestä. Tällainen Foucault’a lähtöisin oleva diskurssin käsite ”tarkoittaa sovinnaisia puhumisen

tapoja, jotka luovat ja ylläpitävät ideologisia järjestelmiä, uskomusjoukkoja sitä kuinka maailma toimii ja mikä on luonnollista”. (Johnstone 2008, 3, 29.) Foucault’n mukaan diskursiiviset säännöt liittyvät valtaan, sillä diskurssien tehtävänä on tehdä niiden ulkopuolella ajattelu mahdottomaksi. Hänen mukaansa diskursseja analysoidessa onkin tärkeää huomioida minkä sanominen on kussakin kontekstissa mahdotonta sen perusteella, että sitä pidettäisiin järjettömänä. Foucault’laista diskurssin käsitettä analysoineen Derek Hookin mukaan diskurssianalyysi jää usein pinnalliseksi, sillä siinä ei aina pohdita riittävän syvällisesti ja pitkälle menevästi sitä mitkä ovat kulloisissakin historiallis-sosiopoliittisissa olosuhteissa ne ehdot, jonka mukaan totuutta tai tietoa ylipäätään tuotetaan. Eli miten määritellään se mikä on tietoa tai totta. (Hook 2001, 522, 524–527.)

Käytän tässä tutkimuksessa diskurssianalyysiä teoriaohjaavasti nojaten Foucault’n biovallan määritelmään. Biovallan teoria ohjaa siis analyysiäni. Esittelin jo alussa tarkentavia tutkimuskysymyksiäni, eli *Millaisia normeja aineistossa muodostetaan? Mitä kriteereitä normaaliudelle ylipäätään on? Mitkä tai ketkä rakentuvat epänormaaleina tai poikkeavina? ja Millä keinoin epänormaaliuksia tai poikkeavuuksia kontrolloidaan?* Kerroin myös, että normit ovat kiinnostukseni kohteena juuri siksi, että biovalta on normalisoivaa valtaa. Tarkastelen diskursseja siis valtarakenteina, joiden kautta muodostetaan ja ylläpidetään normeja. Foucault’n mukaan diskurssien rakennusprosessit ovat toiminnaltaan ulossulkevia, valikoivia sekä dominoivia. Diskurssit syntyvät sosiaalisessa systeemissä ja myös uudelleentuottavat sosiaalista systeemiä. (Hook 2001, 522.) Nämä ovat analyysini peruslähtökohdat. Aivan ensimmäisenä tulen tarkastelemaan aineistoa laajasti Johnstonen (2008) mukaisesti selvittämällä millainen se on muodoltaan ja funktioltaan. Sitten pohdin Hookin (2001, 526–527) esittelemän Foucault’laisen teorian mukaisesti, mitä aineistoni kaltaisessa diskursiivisessa lokaatiossa on ylipäätään mahdollista pitää tietona tai totena.

Varsinaisessa analyysissä tulen tarkemmin ottaen tarkastelemaan aineistosta normille ominaisia asioita, kuten ensisijaisuus, kyseenalaistamattomuus, vastaparin puuttuminen tai mahdottomuus. Vastaavasti tarkastelen myös epänormaaliuksia, eli niitä asioita, ihmisiä tai ryhmiä, jotka rakentuvat normien vastaisina. Näihin epänormaaliuksiin voi liittyä esimerkiksi uhkakuvia tai paheksuntaa. Lisäksi tarkastelen kuinka näitä epänormaaliuksia, biovallan funktion mukaisesti, kontrolloidaan. Kontrollointi voi tapahtua esimerkiksi rajoittamalla tai ulossulkemalla epänormaaleiksi määritellyjä asioita. Epänormaaleina rakentuvat asiat voidaan roolittaa niin, että niiden olemassaolo ja toiminta vaikeutuu.

Kiinnitän siis erityistä huomiota erilaisiin aineistossa teorian pohjalta muodostuviin kategorioihin. Aloitan analyysini aineiston tarkalla lähiluvulla, jossa havainnoin muun muassa erilaisia sosiaalisia kategorioita, niiden rakentumista, roolituksia ja sanojen esiintyvyyttä. Esimerkiksi mitkä asiat tai ihmiset otetaan itsestäänselvyksinä ja priorisoidaan muiden ylitse, ja mitkä puolestaan nähdään ei-toivottuina tai jätetään kokonaan mainitsematta. Mihän tai kehen kohdistuu tavoitteita ja millaisia nämä tavoitteet ovat. Millä sanoilla viitataan eri asioihin ja ihmisiin. Ennen lopullisia johtopäätöksiä täytyy ottaa huomioon myös ketkä sanovat mitäkin. Näin otetaan huomioon esimerkiksi eri puolueiden ja puhujien eri asemien väliset erot, sekä tekstityypilliset erot.

3.2. Diskursiivinen lokaatio

Väestöpoliittinen keskustelu parlamentissa on Viron parlamentin täysistunto, jossa on paikalla 65 jäsentä ja poissa 36 jäsentä. Keskustelu on ohjattua, esimerkiksi edustajien puheenvuoroilla on maksimipituus, viisi minuuttia ja keskustelu kulkee ryhmittäin. Funktioltaan, eli toiminnaltaan keskustelu on päätöksentekoa sekä vaikuttamista. Edustajat pääsevät kommentoimaan työryhmän laatimaa suunnitelmaa Väestöpolitiikan perusteet 2035. Täysistunnot ovat yleensä lainsäädäntötyötä ja ajankohtaista poliittista keskustelua varten. Lisäksi ne ovat julkisia, joten ongelmanratkaisun lisäksi tavoitteena on yleisölle esiintyminen. Keskustelun virallinen otsikko on ”Keskustelu merkittävästä valtiollisesta kysymyksestä”. Tämä asettaa koko keskustelulle raamin, jonka mukaan keskusteltava asia, eli syntyvyyden lasku on valtiollisesti merkittävä kysymys. Tällainen raami, eli diskursiivinen lokaatio, tekee käytännössä mahdolliseksi sanoa esimerkiksi, että syntyvyyden lasku on hyvä asia, sillä maapallo on ylikansoittunut ja sen luonnonvarat loppumassa (Hook 2001). Eli toisin sanoen tässä diskursiivisessa lokaatiossa totuus on, että syntyvyyden lasku on ongelma. Siitä kertoo myös syntyvyyden laskuun keskittyneelle työryhmälle annettu nimi ”ongelmakomissio”.

Kyseessä on pääministeri Jüri Ratasin ensimmäinen hallitus, joka toimi vuosina 2016–2019. Ratas on Viron keskustapuolueen puheenjohtaja. Keskustapuolueen kanssa hallituksen muodostivat sosiaalidemokraatit ja isänmaapuolue. Parlamentissa syntyvyydestä keskustelevista edustajista keskustapuolueesta on kolme puhujaa, reformipuolueesta neljä puhujaa, konservatiivisesta kansanpuolueesta neljä puhujaa, sosiaalidemokraattisesta puolueesta kolme puhujaa ja isänmaapuolueesta kaksi puhujaa. Viron keskustapuolue on keskustalainen sosiaaliliberaalinen puolue, jota pidetään myös yleisesti populistisena. Sen

kannattajista valtaosa on vironvenäläisiä. Reformipuolue puolestaan on markkinaliberaali keskustaoikeistolainen puolue. Pääministerinä vuodesta 2021 toiminut Kaja Kallas on reformipuolueen puheenjohtaja. Viron konservatiivinen kansanpuolue, eli ekre on kansalliskonservatiivinen oikeistopuolue. Se perustettiin vuonna 2012 vanhan kansanliittopuolueen pohjalle. Puolueen puheenjohtaja on Martin Helme, jonka isä Mart Helme on myös puolueen johtohahmo. Viron sosiaalidemokraattinen puolue perustettiin vuonna 1990 professori Marju Lauristin johdolla. Isänmaapuolue on konservatiivinen oikeistolaispuolue, joka perustettiin vuonna 2006, kun puolueet isänmaaliitto ja res publica yhdistyivät.

Työryhmään, eli ongelmakomissioon kuuluivat Yoko Alender (reformipuolue) varajäsenenään Remo Holsmer (reformipuolue), Monika Haukanõmm (keskustapuolue) varajäsenenään Ain Lutsepp (vapaapuolue), Siret Kotka-Repinski (keskustapuolue) varajäsenenään Dmitri Dmitrijev (keskustapuolue), Heljo Pikhof (sosiaalidemokraattinen puolue) varajäsenenään Helmen Kütt (sosiaalidemokraattinen puolue), Raivo Põldaru (konservatiivinen kansanpuolue) varajäsenenään Arno Sild (konservatiivinen kansanpuolue), Helir-Valdor Seeder (isänmaapuolue) varajäsenenään Priit Sibul (isänmaapuolue). Työryhmän ensimmäinen istunto oli 20. helmikuuta 2017. Sen johtajaksi valittiin Siret Kotka-Repinski ja varalle Raivo Põldaru.

Työryhmän laatima 19-sivuinen suunnitelma, jota kyseisessä keskustelussa esitellään, on funktioltaan ohjaava. Se esittelee periaatteita, joihin nojaavalla politiikalla saadaan aikaan syntyvyyden nousua sekä muita väestöpoliittisia tavoitteita. Asiakirjan otsikko on yleisluontoisesti ”Väestöpolitiikan perusteet 2035”, mutta syntyvyys nähdään ensisijaisena keinona, sillä siihen keskitytään eniten. Diskursiivisena lokaationa se on rajoittuneempi kuin parlamenttikeskustelu. Sanat ovat harkitumpia, eikä varaa ole spontaaneille puheteoille. Muotoilu on hienovaraisempaa kuin keskustelussa, mutta viesti on samankaltainen: kansakuntaa uhkaa ongelma. Asiakirjassa hyväksytyjä totuuksia ovat Viron kansan ensisijaisuus ja kiistämättömyys. Ensisijaisena ratkaisuna väestön vähenemiseen nähdään siinäkin etnisten virolaisten syntyvyyden kasvattaminen. Maahanmuutosta puhuttaessa puhutaan ensi sijassa ulkomailla asuvien virolaisten paluumuutosta. Lisäksi syntyvyystoimet esitellään ensimmäisenä, sitten vasta maahanmuutto ja ihmisten yleinen hyvinvointi. Tämä viittaa pronatalismiin, eli syntyvyyden ensisijaisuuteen. Ensisijaisena asiana, sen tavoiteltavuus on myös kiistaton totuus näissä diskursiivisissa lokaatioissa.

4. Analyysi asiakirjasta Väestöpolitiikan perusteet 2035

Ensimmäinen osa aineistoa on riigikogun eli parlamentin asettaman työryhmän kokoama asiakirja *Rahvastikupoliitika põhialused 2035* eli Väestöpolitiikan perusteet 2035. Viitataan asiakirjaan lyhenteellä RK2, eli Riigikogu 2. Tätä 19-sivuista asiakirjaa on relevanttia tarkastella osana analyysiä, sillä asiakirja oli tarkastelemani keskustelun aiheena parlamentissa. Asiakirja on kirjoitettu harkitusti ja sanat valittu tarkkaan, kun taas parlamenttikeskustelussa on sijaa hapuilulle ja epämääräisyyksille sekä spontaaniudelle, vaikka kyseessä onkin ohjattu keskustelu. Asiakirjassa kerrotaan, että Vieroon tullaan luomaan väestövirasto esiteltyjen toimien käyttöönottamiseksi. Väestöpolitiikan periaatteita on tarkoitus toimeenpanna alakohtaisten kehityssuunnitelmien ja muiden konkreettisia toimia tarkentavien dokumenttien kautta. Keskustelua asiasta käydään parlamentissa kerran vuodessa. (RK2 2018, 17.)

Johdannossa määritellään Viron väestöpolitiikan yleiset päämäärät ja periaatteet ”tiedostaen valtion tarve osoittaa suurempaa huomiota Viron yhteiskunnan kestävyys ja kehityksen varmistamiselle”. Teemoja ovat syntyvyys, perheet, muuttoliike ja maahanmuutto, väestön terveys, yhteiskunnan vanheneminen, transnationaalisuus, integraatio, ihmisten voimaannuttaminen ja hyvinvointi. Johdannossa todetaan, että käsiteltyjen teemojen välillä ilmeni epäyhtäläisyyttä. Mahdollisena kompastuskivenä nähdään pula välineistä, eli rahoituksesta. (RK2 2018, 3.)

On tarpeen analysoida sosiaalikulujen suurentamisen mahdollisuutta, minkä suhde sisätalouden koko tuotannossa on Virossa lähes kaksi kertaa matalampi kuin EU:ssa keskimäärin. Lisäksi tulojen eriarvoisuus on Virossa EU jäsenmaiden suurimpia. Väestöpolitiikan perusteiden toimeenpanon kompastuskivi voi olla pula välineistä. Riskiä voi purkaa talouskasvulla ja yhteiskunnallisella sopimuksella väestöpoliittisten keinojen rahoittamisesta. (RK2 2018, 3.)

4.1. Turvallisuuspuhe ja kansallisuus

Turvallisuuspoliittiset huolipuheet toistuvat niin asiakirjassa kuin keskustelussa. Väestön ja erityisesti syntyvyyden väheneminen kuvataan turvallisuuspoliittisena uhkana, jota rinnastetaan maan valloitukseen. Neuvostoliiton muistelu tuo asialle lisää painoarvoa, sillä se on yhä monella muistissa. Toisaalta tällaisessa puheessa näkyy myös kansakunnan trauma neuvostomiehityksestä.

Todetaan, että Viro on kehittynyt uudelleenitsenäistyttyään hyvinvoinnin osalta, mutta ” väestön kehitystrendit eivät ole tarjonneet Virolle tulevaisuuden suhteen varmuuden tunnetta”. (RK2 2018, 4).

Vaikka itsenäisyyden palauttaminen eliminoi valloituksesta juontuvan vaaratekijän, joka olisi muuttanut virolaiset omalla maallaan vähemmistöksi, toi yhteiskunnan muutos mukanaan uudet ongelmat. Niiden ilmentymänä on syntyvyys pysynyt matalana - - ja Viron väestömäärä on vähentynyt alkaen vuodesta 1991 neljännesmiljoonan ihmisen verran. (RK2 2018, 4.)

Alentunut syntyvyys näyttäytyy yhteiskunnallisen muutoksen mukanaan tuomana ongelmana. Yhteiskunnallinen muutos voi viitata arvomuutokseen ja maailman avautumiseen virolaisille. Rinnastus neuvostomiehitykseen kuvaa asian eksistentiaalista luonnetta. Kyse on kansan selviytymiskamppailusta niin kuin sodassakin. Tämä havainto rakentaa käsitystä siitä, että myös virolaiset rinnastavat yksilön lisääntyminen kollektiiviseen selviytymiseen, aivan kuten väitetysti juutalaiset holokaustin ja antisemitismin seurauksena (Kahnin 2000).

- - Viro on vaarassa joutua demografiseen kutistumisspiraaliin, jonka pysäyttäminen ja kääntäminen on monimutkaista. Tällaista kehitysvaihtoehtoa on perusteltua nimittää väestökriisiksi. - - Kutistumisspiraalin välttämisen tarve pohjautuu ennen kaikkea kulttuuriseen argumenttiin. Viron kestäminen riippuu viroin kulttuurin kehityskyvystä, jota ei ole mahdollista erottaa kulttuuria kantavan kansan demografisesta dynamiikasta. (RK2 2018, 4.)

Kulttuurin erottamattomuus ”sitä kantavasta kansasta” viittaa etnonationalistiseen ajatteluun. Syntyperäisille virolaisille osoitetaan tässä asiakirjassa, niin kuin parlamenttikeskustelussakin, kansakunnan kantajien ja jatkajien rooli. Sen lisäksi heille osoitetaan synnynnäinen yksinoikeus virolaiseen kulttuuriin. Kulttuuri rakentuu siis synnynnäisenä ominaisuutena, eikä esimerkiksi jonakin opittuna tai omaksuttuna.

Asiakirjassa todetaan myös, että kaikkien virolaisten on voitava antaa paras panoksensa, jotta pieni kansa voi kilpailla isompien kanssa. Lisäksi todetaan, että on arvostettava kaikkien ”Viron kanssa sidottujen ihmisten” panosta ja vahvistaa sidettä ulkomailla asuvien virolaisten kanssa. Mainitaan myös perustuslakiin kirjattu tehtävä ”Viron kansan, kielen ja kulttuurin säilyminen läpi aikojen”. Todetaan myös, että Viron väestöpolitiikan tavoite on

varmistaa Viron väestön kesto ja kehitys. ”Väestöpolitiikan suunnista on pidettävä kaikkein tärkeimpänä varmuuden tunteen luomista perheille, jotta syntyisi lapsia - -.” (RK2 2018, 4.)

Pienen valtion nähdään kilpailevan isompia vastaan, ja siksi kaikki potentiaali on valjastettava käyttöön tähän kisaan. Vaikuttaa siltä, että kisassa on kyse olemassaolosta ja selviytymisestä. Potentiaalia haetaan ulkomailla asuvista virolaisista, mikä vahvistaa etnonationalismitulkintaa. Potentiaalia tai turvallisuustukea ei haeta esimerkiksi paikallisten venäjänkielisten joukosta, muista Baltian maista tai Suomesta. Kyse on siis ennen kaikkea verisiteestä. Tätä tulkintaa vahvistavat aiemmin havaitut kansallisuutta ja etnisyyttä yhteen sitovat puheet sekä synnyttämisen ylikorostaminen.

Asiakirjan otsikon ”valinnanvapaus, tasa-arvoisuus ja voimaannuttaminen” alla toistuu saman kaltainen normittamisprosessi kuin parlamenttikeskustelussa. Periaatteessa jokaisen ihmisen arvo tunnustetaan, mutta konkretiassa se ei näy. Tukea ja sympatiaa löytyy vain väestöpoliittisia tavoitteita edistäville ihmisille, eli biologisesti lisääntyville etnisesti virolaisille heteropareille. Väestö sisältää kuitenkin paljon muutakin.

Viron väestöpolitiikka lähtee ymmärryksestä, että jokainen ihminen on arvokas. Väestöpolitiikka nojaa ihmisten, perheiden ja yhteisöjen tasa-arvoisuudelle ja voimaannuttamiselle sekä sellaisten valintojen tukemiselle, jotka auttavat väestöpoliittisten tavoitteiden saavuttamisessa. (RK2 2018, 5.)

Periaatteissa puhutaan väestöpolitiikan kokonaisvaltaisuudesta, kuinka sen pitäisi kattaa monia eri politiikan aloja. Eli muissakin kuin suoraan väestöpoliittisissa päätöksissä olisi huomioitava väestöpoliittiset päämäärät. Puhutaan myös sukupolvien mittaisesta vaikuttamisesta, eli ”ennakointi ja varhainen puuttuminen ovat tehokkaampia kuin seuraamusten lievittäminen”. Kokonaisvaltaisuudessa ei kuitenkaan huomioida ympäristö- tai ilmastoasioita tai väestön heterogeenisyyttä. Se puolestaan luo käsitystä, jonka mukaan nuo asiat ovat merkityksettömiä ainakin tässä kontekstissa.

Tavoite yhdestä kansallisuudesta ja sitä horjuttavat uhkakuvat näkyvät, kun puhutaan kielivähemmistöstä eli venäjänkielististä. Venäjänkielististä kouluista halutaan eroon yhteiskunnan yhtenäisyyden takaamiseksi. ”Kielipohjaisten rinnakkaisyhteiskuntien hävittämiseksi uudistetaan viron ja venäjän opetuskielen perusteella eroteltu koulutusjärjestelmä yhtenäiseksi Viron kouluksi, joka ottaa huomioon oppilaiden kielellisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden” (RK2 2018, 14). Lisäksi ”uusille maahanmuuttajille” halutaan lisäpanostusta koulutuksen ja sopeutumisen tueksi. ”Asetetaan päämääräksi, että

enemmistö uusista maahanmuuttajista osallistuu [sopeutumis]ohjelmiin ja omaksuu sen myötä viron kielen vähintään kommunikaation mahdollistavalla tasolla.” Lopuksi todetaan, että ”kansalaisuuspolitiikan avulla tuetaan muiden maiden kansalaisten ja ilman kansalaisuutta olevien vakituisten asukkaiden lasten Viron kansalaisiksi tuloa ja heidän virolaisen identiteetin vahvistamista”. (RK2 2018, 14.) Näissä toimissa näkyy siis virolaistamistavoite sekä yhden identiteetin vaatimus.

Osiassa voimaannuttaminen ja elämänlaatu kerrotaan, että ”voimaannuttaminen auttaa Viron kestävyyttä [ei ympäristömielessä] sekä uudistumiskykyä globalisoituneessa ja kilpailuhenkisessä maailmassa, jossa pienten kansojen tulee kilpailla suurempien kanssa”. Koulutuksesta sanotaan, että ”koulutusinstituutioissa panostetaan yhtenäisen yhteiskunnan sekä viron kielen ja kulttuurin kehityksen päämäärien saavuttamiseen”. (RK2 2018, 15.) Kilpailuasetelman kuvaaminen oikeuttaa biovallan käyttöä samaan tapaan kuin eksistentiaaliset uhkakuvat parlamenttikeskustelussa. Näen, että kilpailupuhe liittyy samaan olemassaolon uhkaan, jota maalataan parlamentissa. Se, että kouluissa päämääränä halutaan olevan kansallisuus, kertoo tarpeesta istuttaa kansallistunne virolaisiin jo varhain.

4.2. Ihmisten vastuu itsestään, eli perhe tukena valtion sijaan

Asiakirjassa sekä parlamenttikeskustelussa normina rakentuu ydinperhe. Tätä normia vahvistetaan tavoittelemalla politiikkaa, joka pakottaa ihmiset nojautumaan perheisiinsä yhteiskunnan palveluiden sijaan. Perheestä halutaan siis ihmisten ensisijainen turvaverkko, kuten parlamenttikeskustelussakin väläytellään. Asiakirjassa rakentuu esimerkiksi oletus, että ikäihmisillä on lapsia ja että ihmiset ja yhteisöt kantavat itsenäisesti vastuuta itsestään esimerkiksi terveydessä ja sairastumisessa. Tämä vastuunkanto tarkoittaa itsenäistä sairastumisen ehkäisemistä, avohoidon suosimista ja vakuutusten ottamista. Valtion ja yhteiskunnan rooli pienenee samassa suhteessa yksilön vastuun kasvaessa.

Asiakirjassa sanotaan, että yksi Viron väestöpolitiikan tavoitteista on ihmisten terveenä elettyjen vuosien määrän suurentaminen. Todetaan, että sen saavuttamiseksi on vähennettävä sairastumista ja ennen aikaista kuolemaa. Siinä ei siis sinällään ole mitään erikoista tai uutta, että valtio haluaa väestönsä olevan tervettä ja näin ollen toimintakykyistä. Väestöasiakirjassa todetaan, että ”terveys vaikuttaa merkittävästi ihmisten mahdollisuuksiin tulla toimeen jokapäiväisessä elämässä, heidän sosiaaliseen ja taloudelliseen panokseensa, yhteiskuntaelämään osallistumiseensa ja elämän laatuunsa”. (RK2 2018, 9). Myöhemmin todetaan, että

- - kaikille yhteiskunnan jäsenille tulee luoda puitteet parhaimman mahdollisen henkisen ja fyysisen terveydentilan saavuttamiseksi. Samaan aikaan se tarkoittaa myös ihmisten ja yhteisöjen vastuuta omasta terveystyöskäytännöstään ja elinympäristön muodostamisesta. (RK2 2018, 9.)

Tässä kohtaa tuodaan ilmi suoraan se, että ihmisten toivotaan kantavan itsenäisesti vastuuta terveytensä ylläpidosta sekä terveellisen elinympäristön rakentamisesta. Se, millaisia puitteita tämän toiminnan mahdollistamiseksi halutaan käytännössä ja kokonaisuudessaan luoda, ei selviä asiakirjasta.

Ensimmäinen asiakirjassa mainittu tavoitetoimenpide väestön terveyden edistämiseksi on ”terveellisen elämäntavan edistäminen”. Siitä todetaan näin: ”Terveellisen elämäntavan edistämiseksi keskitytään epätasapainoisen ruokailun vähentämiseen ja fyysisen aktiivisuuden kasvattamiseen” (RK2 2018, 9). Asiakirjan mukaan tavoite aiotaan saavuttaa muun muassa lisäämällä terveystietoisuutta ja muodostamalla terveyttä tukevia yhteiskunnallisia normeja ja arvoja. Konkreettisina toimina mainitaan terveellisen ruuan saatavuuden parantaminen sekä kävelyn ja pyöräilyn mahdollisuuksien parantaminen. Lopuksi sanotaan, että kehittämisessä pidetään silmällä lisääntyneitä mielenterveysongelmia, joiden kasvu on Virossa korkeampaa kuin muissa EU maissa keskimäärin. Myöhemmin aineistossa todetaan, että mielenterveysongelmien ennaltaehkäisy ja hoidon toimenpiteitä täydennetään, mutta tarkemmin asiaa ei avata. Lisäksi todetaan, että ”analysoidaan keinoja, kuinka vähentää terveysturvattomien ihmisten määrää”. (RK2 2018, 10.)

Vaikka asiakirjassa mainitaan, että terveydenhuollon rahoituksen on oltava kestävä, rakennetaan silti kuvaa ja ihannetta itsenäisesti pärjäävästä ihmisestä, joka kantaa itsenäisesti vastuuta terveydestään ja ottaa vakuutuksen sairauksien varalta. Tämä menee toisaalta yhteen myös johdannossa mainitun rahapulan kanssa. Mainitut toimenpiteet kuten terveellisyysnormin luominen ja terveellisten elämäntapojen suosiminen pätevät hyvin etenkin tiettyjen fyysisten sairauksien ennaltaehkäisyyn. Mielenkiintoista on kuitenkin mielenterveysongelmiin suhtautuminen. Samalla kun tiedostetaan, että Virossa esiintyy paljon mielenterveysongelmia, ei esitetä toimenpiteitä ihmisten henkisen hyvinvoinnin lisäämiseksi. Sosiaalisten ongelmien, kuten kiusaamisen, yksinäisyyden tai syrjinnän torjuminen loistavat poissaolollaan aineistossa. Kyse saattaa olla siitä, että mielenterveysongelmat ovat Virossa yhä jossakin määrin tabu tai siitä, ettei esimerkiksi

syrijintää tunnisteta ongelmana ainakaan tässä kontekstissa, jossa kansallisaate ja muut normit jyräävät voimakkaasti. Syrjinnän tai kiusaamisen esiin nostaminen nostaisi kiusallisesti esiin myös kaksinaismoralismin, joka keskustelussa vallitsee – yhtäältä julistetaan tasa-arvoisuutta ja toisaalta korostetaan esimerkiksi etnisen virolaisuuden ensisijaisuutta muun taustaisiin nähden.

Perheestään ja itsestään vastuuta kantavan ihmisen normi nousee esille myös osiossa, jossa puhutaan vanhuudesta. ”Paremmen materiaallisen toimeentulon takaamiseksi vanhemmassa iässä tiedostetaan vanhuuteen valmistautumisen ja eri muotoisen säästämisen tarpeellisuus. - - Iäkkäiden toimeentulon parantamiseksi vähennetään ennen aikaista työskentelyn lopettamista.” Avohoidon suosimista kuvataan seuraavasti ”hoitopalveluiden käyttäjille taataan mahdollisuus olla pysyvästi oman elämänsä ohjaaja ja yhteisön jäsen, säilyttäen voimiaan vastaavan aktiivisuuden.” (RK2 2018, 11.) Isovanhemmuus on myös normi kyseisessä osiossa, sillä se otetaan itsestäänselvytenä. Samalla vahvistetaan normia, jossa perhe on ensisijainen tuki. ”Arvostetaan nykyistä enemmän sukupolvien välistä yhteistyötä ja isovanhempien roolia - - (RK2 2018, 12).

Tällainen puhe jättää ulkopuolelle lapsettomat ikäihmiset, jotka eivät ole kenenkään isovanhempia. Sukupolvien välisen yhteistyön korostaminen yhdessä avohoitopainotteisuuden ja itsenäisen pärjäämisen korostamisen kanssa luo kuvan järjestelmästä, jossa jälkeläisten odotetaan huolehtivan ikääntyneistä vanhemmistaan. Yhteiskunnan tuki näyttäytyy siis pienenä ja pääasiallinen avunantaja on sen sijaan perhe. Tämä logiikka sopii puolestaan hyvin yhteen myös parlamenttikeskustelussa esiin nousevan perhenormin kanssa, jonka mukaan perhe on ihmisen ensisijainen tuki- ja turvaverkko.

4.3. Etnisyys

Etnisyyden korostaminen näkyy myös puhuttaessa maahanmuutosta, jossa rakennetaan me ja muut -asetelmaa, sisä- ja ulkoryhmän erottavaa asetelmaa. Ennen maahanmuuttoa mainitaan kaikki mahdolliset keinot ulkovirolaisten tavoittamiseen, vaikka nämä olisivat vain ”Viron ystäviä”. Heille luvataan yksilöllistä kotoutusohjelmaa alkuun pääsemiseksi sisältäen apua käytännön asioihin. Sen sijaan maahanmuuttajista puhutaan laadullisin taloussävyin ja työn sekä tuottavuuden kautta, esimerkiksi korkeasti pätevää maahanmuuttoa tulee suosia ja toisaalta matalapalkka-alojen maahanmuuttoa kitkeä. Kotoutuksessa korostuu kielen oppiminen ja integraatio.

Ensimmäiseksi todetaan, että ”Viron väestöpolitiikan päämäärä muuttoliikkeen, transnationaalisuuden ja integraation osalta on auttaa viron kansan, kielen, kulttuurin ja talouden kehitystä”. Ensisijaisina keinoina mainitaan maastamuuton vähentäminen, joka tapahtuisi taloutta ja esimerkiksi työoloja kohentamalla, transnationaalisuus eli yhteydenpito ulkomailla asuviin virolaisiin, paluumuutto ja sitten vasta maahanmuutto.

Paluumuuttajia autetaan tarvittaessa yksilöllisesti työ- ja asuinpaikan löytämisessä sekä virolaisen elämään sopeutumisessa. Takaisinpaluun helpottamiseksi tehdään ratkaisuja lapsiperheille, kuten lasten auttaminen Viron koulujärjestelmään sopeutumisessa huomioiden aikaisempi oppikokemus, kielituki koulussa, nuorisotyöhön mukaan ottaminen jne. (RK2 2018, 13.)

Etnisille virolaisille, jotka asuvat ulkomailla ja haluavat muuttaa takaisin Viroon luvataan yksilöllisiä käytännöntason palveluita. Vaatimuksista ei heidän kohdallaan puhuta, vaan puheessa korostuu tuki. Heidän siis oletetaan olevan sopeutumisvalmiimpia ja -halukkaampia kuin ulkomailta tulevat ei-virolaiset maahanmuuttajat. Ulkomailta tuleville ei-virolaisille maahanmuuttajille ei luvata yksilöllisiä palveluita, vaan esitetään vaatimuksia. Oletus kummankin viroa heikosti osaavan ryhmän kohdalla on työssäkäynti, mutta suhtautuminen näihin ryhmiin on erilainen.

Viro ei tähtää korvausmuuttoon, joka edellyttäisi väestömuutoksista johtuvan työntekijöiden määrän vähenemisen kompensoimista ulkomaalaisella työvoimalla. Maahanmuuttopolitiikka mahdollistaa korkeasti pätevöityneiden työntekijöiden maahanmuuton yhteiskunnan tarpeisiin vastaavissa määrin, asettaen samalla keskimääräisesti ja matalasti pätevöityneiden työntekijöiden maahanmuutolle lisävaatimuksia. Alle sovitun palkan tason työntekijöille asetetaan täydentäviä kriteereitä, kuten integraatiokyvykkyyden ja -valmiuden osalta. Niiden asettaminen auttaa vahvistamaan viron kielen asemaa yhteiskunnassa. (RK2 2018, 14.)

4.4. Ilmiselvät ristiriidat ja ympäristöasioiden ulossulkeminen

Tasa-arvo, vihapuheen torjunta ja suvaitsevaisuus mainitaan tavoiteltaviksi asioiksi, mutta käytännössä niiden edistämiseksi ei esitetä mitään keinoja. Ne jäävät maininnan tasolle. Parlamenttikeskustelu vilisee vihapuhetta vähemmistöjä kohtaan ja tämän asiakirjan maalaama me ja muut käsitys sekä puhe ei-virolaisista maahanmuuttajista luo otollisen pohjan epätasa-arvolle, segregatiolle ja vihapuheelle. Lisäksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä lapsettomien systemaattinen ulossulkeminen ylläpitää

heteronormia, binäärisen sukupuolen normia ja (ydin)perhenormia, joka asettaa nämä ryhmät alttiiksi monenlaiselle syrjinnälle ja vahvistaa niiden jo ennestään heikkoa asemaa.

Käsitys siitä, mitä parlamentissa on sopivaa sanoa, eroaa aineiston perusteella Virossa ja Suomessa. Suomessa on yleensä noussut vastaavan kaltaisista kommentteista kohu sekä seurauksia sanojalle. Esimerkiksi kansanedustaja Juha Mäenpään vieraslaji-kommentti johti poliisikuulusteluun epäiltynä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja mediakohuun. Etnonationalismia ei Viron parlamentissa sen sijaan peitellä, vaan se on täysin eksplisiittistä.

Ilmasto- ja ympäristökysymyksistä vaikeneminen kertoo talouskasvuorientoituneesta ideologiasta. Näiden asioiden huomiotta jättäminen rakentaa käsitystä, jonka mukaan ilmasto- ja ympäristöongelmat eivät ole yhteydessä kulutukseen tai väestöpaljouteen. Se vähättelee niiden merkitystä tekemällä ne olemattomiksi. Ne eivät yllä tärkeydessä väestökriisin tasolle tässä ajattelumallissa. Tämä sama paradoksi vaivannee jokaisen kansallisvaltion väestöpoliittista keskustelua, mutta esimerkiksi puhuttaessa elinympäristöstä voisi odottaa nykyisen tiedon valossa edes mainintaa puhtaan ympäristön merkityksestä. Silmiin pistävää onkin, että se ei yllä maininnan tasolle.

Viimeisessä osiossa ”hyvinvointi ja onnelliset ihmiset” jätetään niin ikään mainitsematta ympäristöaisat ja luontoarvot. Osio on yleisluontoinen ja yhteen vetävä. Siinä puhutaan ”positiivisista perhesuhteista” ja ”positiivisista elämänmalleista”, joita aiotaan edistää, mutta ei avata, mitä niillä tarkalleen ottaen tarkoitetaan.

Tähdätään Viron sijoituksen paranemiseen kansainvälisissä hyvinvointi- ja onnellisuusmittauksissa. Sen saavuttamiseksi tuetaan ihmisten kehittymistä, sosiaalisia taitoja, yhteistyökykyä, tasa-arvoisuutta, mukaan lukien sukupuolista tasa-arvoisuutta, terveitä/kokonaisia työsuhteita, positiivisia perhesuhteita sekä kasvatetaan tietoisuutta suhteiden osalta. Arvokulttuuria kehitetään edistämällä positiivisia elämänmalleja, suosimalla demokraattista julkisuutta ja tasapainoista poliittista- ja keskustelukulttuuria, samoin vähentämällä suvaitsemattomuutta ja ulossulkemista. Luodaan hyvät mahdollisuuden saada apua ja neuvoja huonon kohtelun tapauksessa. Kehitetään yhteiskunnan kykyä sitoa monimuotoisuutta positiivisella tavalla, ei hyväksytä konflikteja yllyttäviä julkisia lausuntoja tai vihapuhetta. (RK2 2018, 16.)

5. Analyysi parlamenttikeskustelusta

5.1. Eksistentialinen uhka

Eksistentialista uhkakuvaa rakennetaan parlamenttikeskustelussa puhumalla suoraan uhasta ja vaarasta etnisten virolaisten olemassaololle. Aivan keskustelun alussa, avauspuheenvuorossaan työryhmän johtaja Siret Kotka-Repinski (kesk.) toteaa, että ”seisomme tänään kohtalokkaiden valintojen edessä” (RK² 2018, 1) kertoessaan väestöennusteesta, jonka mukaan virolaisten määrä vähenee. Sana ”kohtalokas” viittaa suoraan johonkin ratkaisevan vaaralliseen asiaan. Synnytysnormia pohjustetaan ja sen toimeenpanoa oikeutetaan nostamalla esiin eksistentialinen uhka:

Sen [väestön vähenemisen alle 800 000 ihmiseen] välttämiseksi on tarpeen, että 20–30 vuoden kuluttua jokainen nainen synnyttäisi vähintään kaksi lasta. Joten, olemme tänään valinnan edessä, muuttaako syntyvyyttä kasvattava politiikka valtiolliseksi prioriteetiksi ja jäädä olemaan vai jatkaako mitään tekemättä ja haihtua hiljaa pois.” (RK 2018, 1.)

Seuraavaksi puheenvuoron saa Tarton yliopiston vanhempi tutkija Mare Ainsaar, joka nostaa esiin saman uhkakuvan. Hän toteaa, että ” - - meillä on yksi erittäin suuri erityispiirre, joka on meidän kansamme pieni koko” (RK 2018, 2). Ainsaar kuvaa syntyvyyden laskua sanoilla ”huoli”, ”ongelma” ja ”vaara”. Ensimmäisten lasten syntymien vähenemistä Ainsaar kuvaa ”erittäin vaaralliseksi trendiksi”. Lisäksi hän toteaa, että ”Yhteenvetona. Viron ihminen haluaa lapsia. Se on todella hyvä alku.” Puheenvuoronsa lopuksi hän kiittää työryhmää teeman pohtimisesta, sillä ” - - uskon, että se on Viron valtiolle tärkeää”. (RK 2018, 2.)

Kummassakin puheenvuorossa tuotetaan ja vahvistetaan synnytysnormia rakentamalla uhkakuvaa katoavasta virolaisesta kansasta, joka voidaan pelastaa vain synnyttämällä lisää virolaisia. Huolipuhe ja sanat, kuten ”on tarpeen” oikeuttavat synnytysnormia. Normia vahvistaa myös dikotomia hyvän ja pahan, vaarallisen ja turvallisen välillä. Lapsettomuutta kuvataan ”erittäin vaarallisena trendinä” ja sitä, että enemmistö virolaisista haluaa lapsia ”hyvänä alkuna”. Synnyttäminen on näissä puheenvuoroissa siis ennen kaikkea kansallinen teko valtion ja (pienen) kansan hyväksi. Kansallistunnekin on täten oletus. Mikäli ihmisellä

² Käytän analyysissäni Riigikogusta lyhennettä RK.

ei ole kansallistunnetta, kansakunnan katoamisen uhkakuva tuskin pelottaisi. Sellaista vaihtoehtoa ei puheenvuoroissa nähdä.

Keskustapuolueen edustaja Peeter Ernits, joka sittemmin liittyi Viron konservatiiviseen kansanpuolueeseen, nostaa puheenvuorossaan esiin kohdullisen ja sukupuolitetun kehon merkityksen kansan jatkumon turvaajana. Hän esittää tutkija Ainsaarile kysymyksen ja viittaa palestiinalaisjohtaja Yasser Arafatin sanoihin turvallisuuspolitiikasta.

Yasser Arafat sanoi joskus, että hänen suurin aseensa on arabialaisnaisen kohtu. Virossa näyttää kuitenkin siltä, että olemme riisuutuneet aseista. Tästä voi lukea, että mitä nuoremaksi väki muuttuu, sitä pienemmäksi jää haluttu lasten määrä. Siinä ei ole mitään erikoista Virossa tai muissa maissa. Mitä te alan huippuasiantuntijana tekisitte, jos antaisimme teille täyden vallan sosiaaliministerinä tai jonakin muuna? Mitä voisi realistisesti tehdä, että Viron kansan kaikkein vahvin ase voitaisiin uudelleen käynnistää? (RK 2018, 3.)

Puheenvuorossa kohdullinen keho sukupuolitetään binäärisen käsityksen mukaan naiseksi ja esineellistetään aseeksi eli välineeksi, jonkin asian saavuttamiseksi. Tarkoituksena lienee myös provosointi sekä mutkien suoristaminen, mutta pohjavire on samanlainen kuin aikaisemmissa puheenvuoroissa. Synnyttämättömyys on kansallinen uhka ja synnyttäminen ase tätä uhkaa vastaan.

Myös parlamenttiin puhumaan kutsuttu isäjärjestön, *Isade foorum*, edustaja, vanhempainvapaalla oleva Taavi Tamkivi ottaa puheessaan esille kansan ja valtion. Tamkivi kertoo, että hänellä on ollut vanhempainvapaalla aikaa miettiä laajemmin ”meidän valtiota ja kansaa kohtaavia ongelmia”. (RK 2018, 9.) Vähäinen syntyvyys näyttäytyy hänenkin puheenvuorossaan turvallisuuspoliittisena, valtioin olemassaoloon liittyvänä uhkana.

”Tänään jo muutaman kerran mainittua väestökriisiä nimitän väestökiikuksi, joka on menettänyt tasapainonsa. Syntyvyyskertomme on 1,8 lasta per nainen - - mutta, jotta yhteiskunta olisi tasapainossa pitäisi olla 2,1 lasta. Eli luvut ovat surullisia - -” (RK 2018, 9.) Syntyvyyden laskun kuvaaminen ”epätasapainossa olevaksi kiikuksi” kuvaa suoraan synnyttämättömyyden epänormaaliutta, jotakin joka ei ole niin kuin sen pitäisi olla. Mielikuvaa voimistaa lukujen kuvaaminen ”surullisiksi”.

Tamkivin puheenvuoroa kommentoi konservatiivisen kansanpuolueen provosoivista ja maahanmuuttovastaisista ulostuloistaan tunnettu puheenjohtaja Martin Helme. Hän mainitsee suoraan ”kansan poiskuolemisen”.

Syntyvyys ja lisääntyminen ovat minun mielestäni ainoat asiat, joista meidän pitäisi puhua, kun puhumme väestökriisistä ulospääsystä. Jos alamme keskustelemaan maahanmuutosta tai jostakin muusta, silloin me puhumme pohjimmiltaan kansan poiskuolemisen nopeuttamisesta tai jostakin sellaisesta. (RK 2018, 11.)

Martin Helme jatkaa keskustelua samasta näkökulmasta hieman myöhemmin, kun esitysten jälkeinen edustajien parlamenttikeskustelu alkaa.

- - kaikkein tärkeintä on se, että emme unohtaisi, että me puhumme Viron väestöstä. Ainakaan meidän puolueitamme ei absoluuttisesti kiinnosta abstrakti väestö, meitä kiinnostaa virolaisten määrän ja osuuden suurentaminen Virossa. Sen pitäisi olla meidän kaikkien tavoite - -. (RK 2018, 13.)

Puheenvuoroissa oman sisäryhmän kasvattamisen tavoittelu on kiistämätön asia, sillä sen kyseenalaistaminen vaikuttaa mahdottomalta tässä lokaatiossa. Yhdessäkään puheenvuorossa perspektiivi ei laajene Viron ulkopuolelle, muuten kuin negatiivisessa valossa. Lisäksi vallitsee valtion, kansallisuuden ja yksilön vahva sidos, jota on vaikea murtaa kyseisessä diskursiivisessa lokaatiossa. Näin vahvistetaan siis oletusta virolaisesta kansallistunteen omaavana ihmisenä.

Ekren Helmejen puheenvuoroissa on syytä ottaa huomioon puoluejohtajien aiemmat ulostulot, jotka ovat nostattaneet usein kohuja julkisessa keskustelussa. Populismi näkyy useiden muidenkin puolueiden edustajien ulostuloissa tässä keskustelussa. Sen keinoin tarjotaan yksinkertaisia ja helppoja ratkaisuja laajoihin ja monimutkaisiin asioihin. Populismin runsaus tässä keskustelussa johtunee osittain keskustelun yleisölle avoimesta luonteesta, eli paikasta vaikuttamisareenana medialle ja tavan kansalaisille.

Monika Haukanömm (kesk.) toteaa syntyvyyteen liittyen, että ”viron kansan, kielen ja kulttuurin säilyminen on niin keskeinen ja tärkeä kysymys, että sitä täytyy käsitellä täällä parlamentin suuressa salissa vähintään kerran vuodessa - -” (RK 2018, 14). Tässä syntyvyys linkitetään suoraan kansallisuuteen, kieleen ja kulttuuriin sekä niiden säilyttämiseen, mikä viittaa etnonationalismiin. Kulttuuri, kieli ja kansallisuus näyttävät siis syntyperäisinä, eli synnynnäisinä ominaisuuksina. Tulkintaa vahvistaa se, että esiin ei nosteta kulttuurin tai

kielen tukemisen ja kehittämisen muita keinoja. Esimerkiksi kulttuuritoimijoiden tai -instituutioiden rahoituksesta ei tässä yhteydessä puhuta. Virolaisuuden ajatellaan siis rakentuvan etnisesti virolaiselle ihmiselle jotakuinkin itsestään.

Priit Sibul isänmaapuolueesta toivoo puheenvuorossaan, että työryhmän laatimassa asiakirjassa olisi keskitytty enemmän syntyvyyteen, eli ”kaikkein tärkeimpään” (RK 2018, 15). Asiakirjassa syntyvyys ja sen lisäämiseen tähtäävät toimet esitellään kaikkein ensimmäisenä. Lisäksi muissakin osioissa, kuten koulutuksen ja työnteon osioissa, puhutaan syntyvyydestä. Käytännössä keskittyminen syntyvyyteen asiakirjassa vielä nykyistä enemmän tarkoittaisi ainakin maahanmuuttoasioiden pois- tai vähemmälle huomiolle jättämistä, sillä ne eivät sivua syntyvyyttä. Lisäksi kommentissa nostetaan syntyvyys muiden asiakirjassa mainittujen asioiden kuten ihmisten hyvinvoinnin, elinympäristön ja terveyden edelle. Kuitenkin parlamentissa puhuneiden asiantuntijoiden tutkimukset ja havaitut kehitystrendit osoittavat, että ihmisten hyvinvointi on vahvasti yhteydessä lasten hankintaan. Näitä asioita ei siis yleensä ole mielekästä erottaa toisistaan. Näin ollen kommentista, jossa penätään suurempaa keskittymistä syntyvyyden nostoon irrallaan hyvinvoinnista tai muista ihmiselämään vaikuttavista tekijöistä, tulee pakkokeinomainen vaikutelma. Sibul jatkaa:

Me olemme valitettavasti jo oppineet tyytymään 12 000 syntymään vuodessa, vaikka oikeasti emme saisi. Yhteiskunta kokonaisuutena, emmekä me täällä salissa voi tyytyä siihen, sillä valtiota, kieltä ja kulttuuria on mahdollista suojella läpi aikojen vain silloin kun on niitä, jotka sitä tekevät ja haluavat tehdä. Kansallisvaltion säilymiseksi on tarpeen, että meillä syntyisi lapsia. (RK 2018, 15.)

Pakkokeinomainen vaikutelma voimistuu, kun puhutaan ”tyytymisestä 12 000 syntymään vuodessa”. Synnyttäminen nähdään yhteiskunnan ja parlamentin päätöksenä, ei yksilön. Tällaiset kommentit ovat eksplisiittisiä biovallan ilmentymiä, sillä tässä ihmismassa eli väestö kokonaisuutena on valtion kontrollin alainen (Foucault 2003). Valtion tehtävä on siis kontrolloida, säännellä väestössä esiintyviä ilmiöitä ja trendejä. Sitä ei parlamentissa kyseenalaisteta lukuun ottamatta reformipuolueen Yoko Alnederin kommenttia, jossa kyseenalaistetaan, voiko valtio sekaantua niin yksityiseen asiaan kuin ihmisen lapsiluku (RK 2018, 15). Priit Sibulin käyttämä retoriikka oikeutetaan maan ulkopuolelta tulevalla eksistentiaalisella uhalla, joka uhkaa virolaisuutta. Jyrkkä yksilön elämään sekaantuva retoriikka ja uumoillut toimetkin selittyvät koko yhteisöön kohdistuvalla uhalla.

5.2. Muukalaisfobia

Tutkija Mare Ainsaar sanoo, että Viron on järkevää ajatella maahanmuuttoa, sillä vaikka syntyvyys nousisi, se ei riittäisi toivotun väestökehityksen takaamiseksi. Hän toteaa myös, että muidenkin väestöryhmien syntyvyydellä on merkitystä. Edellytyksenä vain on integraatio ja ”Viron valtion hyväksi” toimiminen.

Syntyvyydestä puhuttaessa, uskon että kaikkien väestöryhmien kohdalla syntyvyys on tärkeää, sieltä eteenpäin muodostuvat kysymykset, jotka koskevat integraatiota, sitä, kuinka me saamme laitettua kaikki nämä ihmiset Viron valtion hyväksi ystävällisesti työskentelemään. (RK 2018, 4.)

Ajatus mukailee parlamentissa keskustelevien edustajien lausuntoja sekä Virossa vallitsevaa varsin tiukkaa kotoutumis- ja integraatiopolitiikkaa. Tutkija siis myöntää maahanmuuton tarpeen väestökehityksen kannalta, mutta asettaa sille kansallisuuteen liittyviä edellytyksiä. Samalla hän priorisoi etniset virolaiset muiden ylitse, sillä etnisille virolaisille ei aseteta vastaavaa ehtoa ”työskennellä valtion hyväksi”. Tässä ei siis huomioida sitä mahdollisuutta, että etnisesti virolainen henkilö voisi toimia valtion vastaisesti tai toisaalta sitä, että ulkomaalainen voisi lähtökohtaisesti toimia Viron valtion hyväksi. Oletuksena on, että ulkomaalaisen tulee käydä läpi joukko tiettyjä toimenpiteitä, jotta hän voisi työskennellä valtion hyväksi. Lähtökohtaisesti hänen ei oleteta siihen kykenevän. Vihollisuusasetelma ja muukalaispelko näkyy siis jossain määrin tässä tutkijan kommentissa.

Peeter Ernits (keskustapuolue/ekre) palaa uudessa puheenvuorossaan jo aikaisemmin mainitsemaansa Yasser Arafatiin, joka on sanonut, että hänen vahvin aseensa on arabialaisnaisen kohtu. Ernits pohtii, mikä on Viron vahvin ase.

Haluaisin tietää, mitä nyt sanoisi esimerkiksi presidentti Kaljulaid tai pääministeri Ratas, mikä on Viron vahvin ase: ystävälliset sotilaat ja tankit meidän tukikohdissamme vai Naton valmius käyttää joka hetki artikla viittä? Minun mielestäni se ei ole niin. (RK 2018, 16.)

Ernits toteaa, että Viron perustuslaissa sanotaan, että Viron valtion päämäärä on Viron kansan ja kulttuurin säilyminen läpi aikojen. Hän rakentaa puheenvuorossaan uhkakuvan, mikäli syntyvyys ei nouse: muualla maailmassa kamppaillaan syntyvyyden laskemiseksi, joten Viro ei tule jäämään tyhjäksi, mikäli virolaisia ei enää syntyisi.

Oikeasti ratkaisu on aika selkeä minun mielestäni. Ajatelkaa sitä, mitä Arafat sanoi, että arabialaisnaisen kohtu on hänen kaikkein vahvin aseensa. Jos me emme nyt panosta samaan asiaan, olkaa rauhallisia, eihän meidän kaunis maamme jää tyhjäksi. Silloin olisi pelottelu, myös pahan naapurin pelottelu täysin älytöntä. Miksi me pelottelemme? Maa joka tapauksessa ei jää tyhjäksi, sillä kuten sanoin, suurin osa maailmasta pohtii sitä, miten pidätellä naistensa kohtua. (RK 2018, 16.)

Muut maat, erityisesti kehittyvät maat, joissa syntyvyys on korkealla, nähdään Ernitsin kommentissa uhkana. Lisäksi uhkakuva luodaan puhumalla ”pahasta naapurista”, eli Venäjästä. Esimerkiksi Natolla pelottelu ei siis Ernitsin mukaan ole mielekästä, mikäli Virossa ei asu enää riittävästi virolaisia. Puheenvuorossa rakentuu me ja muut asetelma, jossa muut roolitetaan valloittajiksi ja kansaa uhkaavaksi tekijäksi. Pakkokeinomaisuus nousee tässäkin kommentissa esiin, sillä Ernits jatkaa kohdullisen kehon välineellistämistä. Se, että Ernitsin on mahdollista ja hyväksyttävää puhua kohdullisista ihmisistä välineinä ja aseina kertoo diskursiivisesta lokaatiosta jotakin. Kaikki keskusteluun osallistujat eivät välttämättä ole samaa mieltä Ernitsin kanssa, mutta antavat hänen puheilleen hiljaisen hyväksynnän. Sukupuolitettu kohdullinen keho on siis erityisesti hallinnan ja säätelyn kohteena tässä keskustelussa. Näin on ollut iät ja ajat, kuten useat teoreetikot ja menneisyyden tapahtumat osoittavat.

Igor Gräzin (reformipuolue/keskustapuolue) kysyy puheenvuorossaan, ”mitä me teemme sen eteen, että pitää poissa leviävä multikulti” (RK 2018, 17). ”Multikultilla” hän viittaa monikulttuurisuuteen. Vaarallisen muukalaisuuden uhkakuva rakentaa myös Raivo Põldaru ekrestä. Hän toteaa, että ”on selvää, että ne, jotka tänne meille lisäksi tulevat, eivät ole meidän kulttuurimme ihmisiä ja jaa niitä arvoja, jotka on laitettu ylös meidän perustuslakiimme - -. (RK 2018, 17).

Gräzin kuvaa monikulttuurisuutta uhkana, joka täytyy pitää poissa maasta. Se viittaa siihen, että Virossa halutaan vallitsevan yksi kulttuuri, joka ei sekoitu muihin kulttuureihin. Põldarun kommentissa vahvistuu jo aiemmin huomattu oletus kansallismielisestä virolaisesta. Virossa syntyvien oletetaan seuraavan perustuslaissa mainittuja arvoja, eli kansallisaatetta. Oletuksena maahan muuttavista on myös, että he eivät kykene jakamaan samoja arvoja kuin virolaiset tai omaksumaan virolaista kulttuuria. Tämä puolestaan vahvistaa etnonationalistista vaikutelmaa. Kulttuuri nähdään synnynnäisenä asiana ja

toisaalta muista kulttuureista tulevat automaattisesti vihamielisinä tai ainakin uhkaavina, sillä näillä on eri kulttuuritausta.

Ekren Henn Pölluaas kritisoi työryhmän asiakirjaa. Hänen mukaan siinä ei ole ”nähty asian syvempää sisältöä eikä tavoitetta” (RK 2018, 18).

Perustuslakimme sanoo, että Viron valtio on luotu viron kansan, kielen ja kulttuurin säilyttämiseksi. Kun katsotaan sitä, miten komission [työryhmän] tavoitteet alun perin säädettiin, niissä oli, että meidän tavoite on ainoastaan Viron väestön säilyttäminen. Antakaa anteeksi, mutta meneekö tämä yhteen perustuslain kanssa? - - kun jo päämäärät on asetettu väärin, ei ole toivoa että tämä vaunu pääsisi perille asti oikeaan paikkaan. (RK 2018, 18.)

”Oikealla paikalla” viitataan politiikkaan, joka keskittyy vain etnisten virolaisten syntyvyyden nostamiseen. ”Väärien” päämäärien rooliin, eli mainitsematta jäävät sen myötä venäjänkieliseen vähemmistöön kuuluviin kohdistuvat syntyvyys- tai perhepoliittiset tavoitteet, maahanmuuttajiin kohdistuvat vastaavat tavoitteet sekä itse maahanmuutto. Väestön sijaan pitäisi monen keskustelijan mielestä puhua kansasta. Viron kielessä kansallisuutta ja kansaa kuvaava sana ”rahvus” ja väestöä tarkoittava ”rahvastik” muistuttavat toisiaan. Tässä keskustelussa niitä käytetään vaihdellen, ja sen vuoksi osa keskustelijoista puuttuu asiaan. Yksikulttuurisuuden ja -kielisyyden puoltaminen näkyy sekä Pölluaasin että Gräzinin puheenvuoroissa. Vaatimus yhdestä kansallisidentiteetistä on haastava vironvenäläisille ja muille usean kansallisuuden omaaville Virossa asuville. Tutkin tätä aihetta, eli vironvenäläisten kansallisidentiteettiä kandidaatin tutkielmassani vuonna 2018. Siinä selvisi, että Virossa on vahvana integraatiopolitiikan perusteella yhden identiteetin ihanne ja, että vironvenäläisillä on erilaisia selviytymiskeinoja tämän vaateen alla. Osa omaksuu virolaisen identiteetin ja hylkää venäläisen, osa hyväksyy itsessään sekä venäläisen että virolaisen identiteetin olemassaolon ja osa identifioituu venäläisiksi.

Viron kielen säilyttämisestä puhuminen viittaa vironvirolaisiin, eli etnisiin virolaisiin. Viron venäjää äidinkielenään puhuvien ihmisten vähemmistön viron kielen osaaminen ja osaamisvaatimukset ovat olleet maassa poliittisen keskustelun aiheena jo pitkään. Puhumalla nimenomaan viron kielen säilyttämisestä, rajataan ulos vironvenäläiset, joiden vähintäänkin toinen äidinkieli on venäjä. Toki myös moni vironvenäläinen osaa viroa, mutta heidän on tämän diskurssin mukaan toissijaistettava oma äidinkieltensä, sillä se ei ole tässä diskurssissa

säilyttämisen arvoinen tai suojelun kohteena, vaan rakentuu päinvastoin uhkana virolaisuudelle.

Hieman myöhemmin puheenvuorossaan Pölluaas ottaa esille maahanmuuton ja muukalaisuhan. Samassa yhteydessä hän puhuu ihmisten turvallisuuden tunteesta. Hänen mukaan viron kielen ja kulttuurin tila yhteiskunnassa vähenee maahanmuuton seurauksena. Vierastyövoiman ja muunkin maahanmuuton hän näkee suoraan johtavan ”köyhyysloukkuun”, millä hän todennäköisesti viittaa niin kutsuttuun halpatyövoimaan. Työryhmän asiakirjassa, jota Pölluaas kritisoi, korostetaan ”korkeasti pätevoitynyttä maahanmuuttoa” ja sitäkin vasta viimesijaisena keinoina väestöpolitiikassa. Lisäksi asiakirjassa halutaan nimenomaan kitkeä matalapalkka-aloille työhön tulevien maahanmuuttajien määrää. Siinä mielessä kritiikki ei sovi yhteen ainakaan työryhmän asiakirjan kanssa.

Ihmisten turvallisuuden tunnetta eivät vähennä ainoastaan taloudelliset tekijät, vaan myös yleinen tilanne yhteiskunnassa. Yhtäältä valtio puhuu, että lapsia on vähän, mutta toisella kädellä avaa oven maahanmuutolle ja vierastyövoimalle, minkä seurauksena vähenee systemaattisesti viron kielen ja kulttuurin tila. Kun Viro laitetaan siten köyhyysloukkuun, niin luonnollisesti ihmiset lähtevät täältä ja jos lapset tulevatkin, niin he tulevat muualta. (RK 2018, 18.)

Työryhmän johtaja Siret Kotka-Repinski vastaa toisessa puheenvuorossaan työryhmän asiakirjan saamaan kritiikkiin. Hän toteaa, että asiakirja on laadittu konsensuksessa eri parlamenttiryhmiin kanssa. Hänen mielestä se, että salissa on vaikea löytää konsensusta kertoo Viron demokratian epäkypsyydestä. Kotka-Repinkin mukaan konsensuksen löytäminen on tärkeää, jotta Viro säilyisi ja ”meidän omia ihmisiä” syntyisi enemmän.

Jos emme pysty nyt sopimaan muutamista periaatteista, kuinka mennä eteenpäin, jotta Viron väestö säilyisi, meidän kulttuurimme, tietotilamme [knowledge space] ja kielemme olisivat myös jatkossa olemassa, on muutaman vuoden päästä kuilu vielä suurempi. Minä ajattelen, että enemmistö virolaisista toivoo, että Maarjamaalla [Pyhän Marian maa eli Maarianmaa oli alue, johon kuului Latvia ja Viro] syntyisi enemmän meidän omia ihmisiä. Enemmistö virolaisista ei halua niinkään nähdä sitä, että meille tulisi tänne synnyttämään kansalaisia muista valtioista. - - Meidän täytyy nyt astua askeleita sen hyväksi, että Viron väestö jäisi pysymään. (RK 2018, 19.)

Mart Halme ekrestä nostaa viimeisessä puheenvuorossaan esille Venäjän uhan, mutta myös esimerkiksi ukrainalaisten maahanmuuttajien luoman uhan. Hän tiedostaa sen, että teknologian kehitys tulee helpottamaan työvoimapulaa, jolloin vierastyövoimaa ei enää tarvita yhtä paljon. Sama pätee myös syntyvyyteen: teknologia korvaa tulevaisuudessa puuttuvat käsiparit. Sitä Helme ei kuitenkaan mainitse, mutta hänellä on syntyvyyden nostamisen perusteeksi toinen seikka: kansallisuusaate ja turvallisuus. Se ei ole tässä keskustelussa yllättävä tai uusi peruste, Helme vain muotoilee sen astetta jyrkemmin kuin muut.

Virossa on noin 900 000 virolaista, meidän vieressämme ja meidän keskuudessamme on noin 200 miljoonaa venäjän kielen puhujaa. - - Teemme tästä yhden päätelmän: jos emme itse pärjää valtiomme pitämisessä, tämä valtio otetaan meiltä pois. Venäläiset ja ukrainalaiset eivät tule tänne viimeisille vanhoille virolaisille tienamaan eläkettä. He tulevat tänne tienamaan itselleen parempaa palkkaa ja ottavat tämän kulttuuritilan, kielitilan ja lopuksi tämän valtion - -. (RK 2018, 19.)

Helme pohtii mitä tehdään Viroon töihin tulleille ihmisille, kun teknologia työpaikoilla kehittyy. Rasistisia ilmauksia käytetään puheenvuorossa ilman muiden tuomiota tai asiaan puuttumista. Myöhemmin entinen Moskovan suurlähettiläs Helme nimittää venäjän- ja vironkielisten sekakoulujen kannattajia vihollisiksi. Sekakouluja kuitenkin kannatetaan työryhmän laatimassa asiakirjassa, sillä niiden ajatellaan lisäävän yhteiskunnan eri ryhmien välistä yhtenäisyyttä.

Ja mitä me sitten teemme kaikkien niiden arabialaisten, neekereiden, ukrainalaisten ja venäläisten kanssa, jotka olemme tänne raahanneet, siksi että yrittäjät haluavat matalalla palkalla orjatyövoimaa ja me ikään kuin tarvitsemme eläkkeidentienaajia. (RK 2018, 19.)

Nykyperspektiivistä on mielenkiintoista nähdä Helmen kommentissa ukrainalaiset listattuna muiden heidän paheksumiensa maahanmuuttajaryhmien joukossa. Ukrainan sota paljasti eräänlaisen paradoksin, joka oli vallinnut eurooppalaisten maahanmuuttokriitikoiden ajattelussa. Yhtäkkiä sotaa pakenevat ihmiset olivatkin tervetulleita, kun aikaisemmin esimerkiksi Syyriasta paenneihin suhtauduttiin kielteisesti. Mart Helme sanoi lokakuussa vuonna 2022 venäjänkieliselle Viron yleisradio ERR:lle, ettei ekre ole Ukrainan eikä Venäjän puolella sodassa (Delfi 2022). Pian tämän jälkeen puheenjohtaja Martin Helme sekä

varapuheenjohtaja Jaak Madison kuitenkin sanoivat, että ekre on Ukrainan puolella (ERR 2022).

5.3. Perinteiset perhearvot, eli hetero- ja binäärinen sukupuolinormi sekä sukupuoliroolit

Kansan katoamisella ja muukalaisuudella pelottelu antaa oikeutuksen biovallan käyttämiseksi parlamenttikeskustelussa vahvistamalla niin sanottuja perinteisiä perhearvoja. Käytännössä se tarkoittaa heteronormin, ydinperhenormin, binäärisen sukupuolinormin ja stereotyyppisten sukupuoliroolien vahvistamista asettamalla ne ensisijaiseksi sekä tekemällä muut olemisen tavat mahdottomiksi joko kuvaamalla ne suoraan uhkina tai jättämällä ne kokonaan huomiotta ja mainitsematta. Syntyvyyden nostotavoitteet eivät koske poikkeuksia tai epänormaaliuksia, kuten Foucault niitä kuvaa (2003). Epänormaaliuksia, eli hallintaa tarvitsevia elementtejä ovat tässä aineistossa ainakin sukupuoli-, perhe- ja seksuaalisuusnormeista poikkeavat elementit, kuten homoseksuaalisuus, muut kuin binääriset sukupuolet, muut kuin ydinperhe perhemallit, vapaaehtoinen ja jossain määrin myös vastentahtoinen lapsettomuus, stereotyyppisistä sukupuolirooleista poikkeaminen sekä aikaisemmin käsitelty muukalaisuus, eli ulkomaalaisuus tai ulkomaalaistaustaisuus. Jonkinlaisena poikkeuksena voi myös pitää ilmasto- ja ympäristöaatetta, sillä se pysyy keskustelusta visusti piilossa.

Useat mainituista asioista eivät esiinny myöskään muiden valtioiden syntyvyys- tai väestökeskusteluissa, sillä ne ovat suorassa ristiriidassa natalistisen politiikan kanssa. Tyypillisiä poikkeuksia, eli ryhmiä joita väestökeskusteluissa ei huomioida, ovat lisäksi ainakin rikolliset, kuten vangit sekä työttömät, vammaiset tai muuten työkyvyttömät. Heitä ei mainita Vironkaan parlamentissa, vaan työntekokyky on oletuksena vanhemmuudesta puhuttaessa. Tähän liittyy käsitys itsenäisesti pärjäävästä ihmisestä, johon palaan myöhemmin. Tässä funktiossa astuu kuvaan eugeniikka sekä Foucault'n kuvaama eräänlainen rasismi (2003, 255), joka on sisäänrakennettuna kaikkeen väestöpolitiikkaan. Käsitys siitä, kuka saa elää ja kenen kuuluu kuolla.

5.3.1. ”Oikeat arvot” ja arvomanipulaatio

Yksi biopoliittinen keino väestöpolitiikassa, jota parlamenttikeskustelussa väläytellään, on ihmisten arvoihin vaikuttaminen. Arvot ohjaavat ihmisten toimintaa ja niihin latautuu myös tunteita. Arvot ja normit ovat lähellä toisiaan tässä keskustelussa, sillä moni puhuu arvojen ja asenteiden muokkaamisesta siten, että syntyy ryhmäpainetta toimia tietyllä tavalla niin kuin muutkin. Tällöin kyse ei välttämättä ole enää arvosta, jonka ohjaamana esimerkiksi

panostetaan lapsiperheiden hyvinvointiin, vaan painostavasta normista, joka saa muulla tavoin elävät ihmiset tuntemaan itsensä huonommiksi ja epänormaaleiksi, minkä seurauksena he haluavat mukautua normaaliin. Jälkimmäinen funktio rakentuu keskustelussa tavoiteltavana asiana, eikä siihen oteta kantaa eriävistä näkökulmista käsin.

Priit Sibul isänmaapuolueesta ottaa kantaa arvoihin ja peräänkuuluttaa selkeämmin syntyvyyden kasvattamiseen tähtäävää politiikkaa. Hän sanoo, että ”maailma on avattu ja kutsumuksia paljon ja jos päämäärää ei ole, voi ihminen kadottaa itsensä juostessaan erilaisten tavoitteiden välillä. Niin voi käydä myös valtioille ja kansoille.” Sibulin sanoin ”uudeksi normaaliksi pitäisi tulla vähintään kolmilapsinen perhe” (RK 2018, 15). Normaalin perheen käsitettä halutaan muuttaa tässä lausunnossa siten, että se asettaisi epänormaaleiksi vähälapsiset ihmiset ja perheet. Keskustelussa ollaan valiteltu nykyistä nuivaa suhtautumista suurperheisiin vähälapsisten perheiden ollessa normaaleja. Asetelma, mikä normittamisesta syntyy, siis ymmärretään mutta silti vähälapsisuus halutaan asettaa normaalin vastakohtaksi.

Tutkija Mare Ainsaar nostaa esiin tutkimustuloksen, jonka mukaan ihmiset, joilla on lapsia ovat onnellisempia kuin lapsettomat. Hänen sanoin ”se on todella hyvä tulos, iso resurssi.” (RK 2018, 3.) Tutkijan mukaan hyvä asia on se, että lapselliset ovat onnellisempia kuin lapsettomat. Tässä vahvistuu asetelma, jossa vastakkain ovat lapsettomat ja lapselliset. Mikäli kyse olisi arvosta, jonka mukaan lapsiperheet ovat tärkeitä, riittäisi että todetaan lapsellisten olevan onnellisia ja, että se on hyvä asia. Kun kyse on normista, luodaan vertaus, jossa lapsellisten suurempi onnellisuus lapsettomista on hyvä asia. Normi painostaa lapsettomia hankkimaan lapsia, siten että se nostaa esiin heidän onnettomuutensa suhteessa lapsellisiin, eli roolittaa heidät onnettomiksi.

Henn Pölluaas kysyy Ainsaarin jälkeen lasten hyvinvoinnista puhuneelta tutkija Dagmar Kutsarilta seuraavaa:

- - Perustuslaissa sanotaan, että perhe on valtion suojaama, mutta ei ole määritelty, mitä perhe tarkoittaa. Pidättekö te tarpeellisena määrätä meidän laeissa, että avioliitto on miehen ja naisen välinen liitto? Se toisi varmasti lisää turvallisuudentunnetta, jonka puuttuminen on yksi olennaisimpia aspekteja, kun puhumme vähäisestä syntyvyydestä. (RK 2018, 9.)

Turvallisuudentunteesta puhuminen homoavioliittojen yhteydessä asettaa ne uhan rooliin. Sitä, minkälaisen uhan ne aiheuttavat, Pölluaas ei avaa tarkemmin. Luultavasti kyse on

arvoksi puetusta heteronormista, jota halutaan suojella sitä horjuttavilta poikkeuksilta sekä heteroudesta oletetusti seuraavasta syntyvyydestä, jota tavoitellaan.

Myöhemmässä puheenvuorossaan Pölluaas kehottaa Viroa ottamaan syntyvyyspolitiikassa mallia Israelista. Israelissa vallitsee valikoiva pronatalismi, joka kohdistu juutalaisväestöön syrjien palestiinalaisia. Hedelmöityshoitojen saatavuus on huippuluokkaa, mutta klinikoita on sijoitettu juutalaisvaltaisille alueille. (Vertommen 2017, 214–215.) Tuskin on siis sattumaa, että mallia halutaan tässä tapauksessa ottaa juuri Israelista, kun Virossakin on suuri venäjänkielinen vähemmistö, johon syntyvyystavoitteet eivät ainakaan tämän keskustelun perusteella kohdistu.

Jos katsomme muualle maailmaan, näemme oikeasti yhden demokraattisen, eurooppalaismaisen valtion, josta voisimme ottaa mallia. Se on Israel, jossa syntyvyys on suurempi kuin kuolleisuus. Ja jos katsomme, mitä siellä on tehty, niin juuri nimenomaan luotu turvallisuudentunnetta – koko yhteiskunnan asenne, kaikki arvojärjestelmät, - - ovat sen hyväksi. Se on yhtenäinen järjestelmä, joka on nimenomaan yhteiskunnan arvoasenteiden kanssa yhteen sidottu. - - Juuri sitä arvoasennetta, että perhe on kaikkein tärkein, tulee tukea. Tilastokin näyttää, että nimenomaan perheissä syntyy enemmän lapsia. (RK 2018, 19.)

Sigrid Vertommenin artikkelissa käsitellään Israelin väestöpolitiikkaa. Pääargumentti artikkelissa on, että Israelin pronatalistinen avustetun lisääntymisen politiikka on syntynyt sionistisessa väestörakenteen logiikassa, joka perustuu eliminointiin. Sen tarkoituksena on luoda ja lujittaa ”juutalainen enemmistö juutalaisessa valtiossa” hillitsemällä palestiinalaisten hedelmällisyyttä. (Vertommen 2017, 208.) Vertommen nostaa esiin Susan Martha Kahnin (2000) teorian, jonka mukaan holokausti ja antisemitismi saivat juutalaiset rinnastamaan yksilön lisääntymisen kollektiiviseen selviytymiseen. (emt. 209.) Saman suuntaisia ajatuksia ilmenee tässä Viron väestöpoliittisessa keskustelussa. Pelko siitä, etteivät virolaiset olisi enää enemmistönä omassa maassaan on näkyvä. Pelolla on juuret neuvostomiehityksen ajoissa, jolloin Virossa oli huomattavasti nykyistä enemmän venäjänkielisiä ja venäjän kieli dominoi. Myös Virossa on koettu kansanhävitystrauma, kun väestöä pakkosiirrettiin pakkotyöleireille Siperiaan. On siis mahdollista, että virolaisetkin ovat pienenä trauman kokeneena kansana rinnastaneet yksilön lisääntymisen kollektiiviseen selviytymiseen.

Pölluaas ei nosta esiin sionismia puhuessaan Israelista, vaan yhtenäisen arvojärjestelmän perhekeskeisyyden vahvistamiseksi. Tavoiteltavan turvallisuudentunteen määritelmää Pölluaas ei tässäkään kohtaa avaa tarkemmin. Lopuksi hän toteaa, että perhe on kaikkein tärkein ja että niissä syntyy lapsia. Israelissa on kuitenkin arvojärjestelmän lisäksi myös abortti kielletty muista kuin hoidollisista syistä. Lisäksi Israelissa on sen perustamisesta lähtien ollut lukuisia säätiöitä, rahastoja ja komiteoita, jotka ovat tarjonneet sosiaalisia ja rahallisia kannustimia perhekokojen kasvattamiseen. (Vertommen 2017, 208–209.) Eli pelkät arvot eivät ole suuren syntyvyyden takana.

Isien foorumi -järjestön johtaja Taavi Tamkivi puhuu lasten paljoudesta rikkautena. Hän viittaa suurperheisiin ”lapsirikkaina” perheinä. Rikkaan vastakohta on köyhä. Sitä sanaa Tamkivi ei käytä, mutta puhuu kaksilapsisesta perheestä kerrostaloasunnossa negatiivisena asiana. Hänen mielestä se on perua Neuvostoliiton ajoista. Eronteko Neuvostoliittoon on osa Viron kansallismielistä ajattelua, ja tässä tapauksessa lapsiluku on kansallistettu: oikea virolainen perhe on monilapsinen, kun neuvostoliittolainen perhe on vähälapsinen.

- - Meidän täytyy saada itsemme ja toisten ihmisten ajatuksiin ymmärrys, että normaali ja vahva virolainen perhe on sellainen, jossa on kolmesta viiteen lasta. En tiedä mistä on tullut kahden lapsen ja Mustamäen [asuinalue Tallinnassa] asunnon teema. Oikeasti epäilen, että tiedän mistä se on tullut – neuvostoajasta. Mutta kun katson isovanhempieni ikäpolvia, tuolloin oli täysin luonnollista, että perheessä oli kolme, neljä tai viisi lasta. Se ei liittynyt vain maatalouteen, vaan se oli myös kulttuurinen asenne, että hyvässä perheessä on paljon lapsia. (RK 2018, 11.)

Tamkivi uskoo, että taloudellisten tekijöiden lisäksi ihmisten lasten hankintaan vaikuttaa yhteiskunnan arvoilmapiiri. Lapsen päässä ei Tamkivin mukaan saisi muodostua käsitystä, että vain yksi lapsi perheessä on hyväksyttävä asia. Tamkivi kuvailee lapsia ”pakollisiksi punnerruksiksi”, mikä on hieman ristiriidassa rikkauspuheen kanssa. Lapset ovat siis hänen puheessaan myös jonkinlainen kansallinen uhraus, jonka yksilö tekee. Tamkivin puheessa muodostuu selkeä normin funktio, jonka mukaan normista poikkeavan kuuluu tuntea, ettei tämä ole hyväksytty tai suvaittu. Jos ”terveessä ja vahvassa” perheessä on paljon lapsia, niin sairaassa ja heikossa perheessä on vähän tällä logiikalla vähän lapsia.

Kun katson tuttaviani ja ystäviäni, joilla on perheessä kaksi lasta, he tuntevat olonsa hyväksi: kaksi pakollista punnerrusta on tehty ja yhteiskunta hyväksyy sen, se on okei. Otetaan vielä pienet asiat, kuten kirjat. Kun luen lapsille iltasatua, siellä

puhutaan Kärü-Kaarlista [virolaisen Kristiina Kassin kirjoittama lastenkirja], joka on ainoa lapsi, jolla on sairas isoäiti ja yksinhuoltajaäiti. Oikeasti se on hyvin kiinnostava luettava, mutta lapsen päässä muodostuu ajatus, että yksi lapsi on okei. - (RK 2018, 11.)

Kun kymmenen vuotta sitten jollakin oli kolme lasta, ajattelin että hän on vähän outo. Mutta kun ympärillä kaikilla ystävilläni oli jo kolme lasta, mietin että kuinka minulla on vain kaksi, olenko joku kummajainen. Tämän sosiaalisen taustan luominen ei toimi vain minun kohdallani, vaan myös kaikkien muiden kohdalla. Kun yhteiskunnassa on ihmisiä, joilla on paljon isompi ja paljon mahtavampi perhe, haluaisin myös päästä heidän joukkoonsa sillä näkisin, että sellainen on arvokas elämäntapa. (RK 2018, 12.)

Urve Tiidus reformipuolueesta kysyy, kuinka Tamkivi arvioi Viron nykyistä media- ja informaatioympäristöä hänen esittämien tavoiteltujen arvojen näkökulmasta: ”Tiedämme historiasta paljon esimerkkejä siitä, kuinka luovuudella on muutettu yhteiskunnan asenteita ja ymmärryksiä. - - Te toitte esille tarpeen tuoda Viron henkiseen perhekulttuuriin asenne, että terveessä ja vahvassa perheessä on enemmän lapsia.” (RK 2018, 13.)

Tamkivi toteaa, ettei taiteilijoille voi antaa tehtäväksi luoda perhenormia edistävää taidetta, mutta esimerkiksi taidekilpailut, jotka keskittyisivät lasten määrän edistämiseen olisivat hänen mielestä hyvä ajatus.

En ole nähnyt, että sinne [teattereihin] olisi selvästi sisällytetty suurten perheiden kulttuuria. Ajattelen, että voimme ministeriön kautta varsin menestyksekkäästi suunnata sitä suhtautumista. Se saattaa kuulostaa ehkä vähän pahantahtoисelta tai ilkeältä, mutta se olisi oikean aisan hyväksi.

Työryhmän johtaja Siret Kotka-Repinski vahvistaa lapsellisuusnormia sanomalla, että kaikki virolaiset haluavat lapsia. ”Niin kuin jo ennen mainitsin, virolaiset ja virolaiset perheet haluavat – kaikki, jotka täällä Virossa asuvat – haluavat oikeasti kahdesta kolmeen lasta. He haluavat sitä” (RK 2018, 20). Kotka-Repinski ohittaa täysin kaikki ne, jotka eivät halua lapsia tai pohtivat haluavatko lapsia vai eivät. Vapaaehtoinen lapsettomuus rakentuu siis mahdottomana, sillä sen olemassaolo kielletään kokonaan. Myös vain yhden lapsen haluavien olemassaolo kielletään, eli myös yksilapsisuus rakentuu normin vastaisena. Tällaisesta julistamisesta, jossa lisäksi toistetaan tehokeinona samaa asiaa uudestaan, tulee

määrävä vaikutelma. Kuulijalle kerrotaan, mitä hänen virolaisena tulisi haluta. Jos hän ei sitä halua, hän ei ole tämän argumentin mukaan virolainen tai on epänormaali.

Martin Helmen kommentissa normien vastaisuus on jotakin myrkyllistä, joka saastuttaa normien mukaisen elämän ja päätöksenteon. Näistä normeista hän mainitsee perinteiset perhearvot ja perinteiset sukupuoliroolit.

Taloudellisia argumentteja vieläkin tärkeämpiä ovat arvot: kulttuuri on virtausta ylöspäin politiikkaan ja talouteen. Eli, jos me myrkytämme jotkin arvot kulttuurissa, silloin emme enää voi juoda puhdasta vettä taloudessa ja politiikassa. Sen takia on erittäin tärkeää pysyä perinteisten perhearvojen ja perinteisten sukupuoliroolien luona. Erittäin tärkeitä ovat äidin ja isän esikuva, sekä isovanhemmat. Perheen pitäisi olla ihmisen ensimmäinen tukiverkko - -. (RK 2018, 15.)

Siret Kotka-Repinski puolestaan kuvailee normien vastaisuutta epäterveelliseksi tai jopa sairaaksi. Hänen mukaan (natalistisia) normeja täytyy asettaa lapsille, jotta nämä oppivat elämään niiden mukaan. Hänkin asettaa perheen ihmisen ensisijaiseksi turvaverkoksi, mikä viittaa valtion pieneen rooliin ihmisten hyvinvoinnissa. Kun perhe on ensisijainen tukiverkko yhteiskunnan sijaan, syntyy samalla eräänlainen pakko hankkia jälkeläisiä. Lisäksi Kotka-Repinski rinnastaa onnellisuuden lapsellisuuteen samaan tapaan kuin tutkija Ainsaar puheenvuorossaan. Mielenkiintoista on, että Kotka-Repinski nostaa samassa yhteydessä esiin Suomen hyvän sijoituksen onnellisuusmittauksessa. Näin luodaan vaikutelma, että lapsiluvulla olisi oleellinen merkitys kyseisessä mittauksessa. Tosiasiassa bruttokansanonnelle on määritelty neljä peruspilaria, jotka ovat kestävä ja tasa-arvoinen sosioekonominen kehitys, ympäristönsuojelu, kulttuurin säilyttäminen ja hyvä hallinto (Yle 2022).

Todellinen rikkaus on lapsirikkaus. - - Kysymme usein itseltämme, miksi suomalaiset ovat onnellisuusmittauksissa ensimmäisiä ja me vasta 70. sijalla. Ihmisen tekee vapaaksi ja onnelliseksi se, että hänellä on turvallisuudentunne, usko tulevaisuuteen ja omaan valtioon, ja lopullisen onnen perheeseen tuovat lapset. - - Perhe on meidän tukiverkkomme, sekä side viron kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. - - Meidän ihmisten koulutus ja viisauts yhdessä maalaisjärjen kanssa on usein hyvä alku viisaiden valintojen tekemiseksi, mutta siksi lapsille pitää heidän varhaisista vuosistaan lähtien näyttää oikeaa suuntaa - - vain niin voimme kehittää asenteita, suunnata heitä viisaampien ja terveellisempien valintojen luokse sekä meidän

perusarvomme ja -asenteemme ovat säilytettyjä ja suojeltuja. Minä uskon Viroon, jossa lapset ovat pidettyjä ja toivottuja - -. (RK 2018, 15.)

5.3.2. Sukupuoli

Biovaltaa käytetään parlamenttikeskustelussa vahvistamalla stereotyyppisiä sukupuolirooleja sekä binääristä sukupuolikäsitystä, jonka mukaan sukupuolia on vain kaksi: mies ja nainen. Kuten jo aikaisemmin on ilmennyt, kohdullinen keho on erityisen säätelyn, kontrollin ja kiinnostuksen kohteena tässä väestöpoliittisessa keskustelussa. Kohdulliset ihmiset roolitetaan synnyttäjiksi, äideiksi ja vaimoiksi. Eksplisiittisesti esiin tuotu uhkakuva ja vihollisrooli ovat feministit, joista Martin Helme puhuu kommentissaan. Muut kuin kohdulliset roolitetaan stereotyyppisen maskuliiniseksi. Heiltä ei odoteta samanlaista vastuunkantoa jälkeläisistä ja toisaalta heidän kehonsa eivät ole samalla tavalla säätelyn kohteena kuin kohdullisten.

Tarmo Kruusimäe isänmaapuolueesta kysyy tutkija Dagmar Kutsarilta ei-toivotuista lapsista:

Edellinen luennoitsija [Mare Ainasaar] korosti, että toivotut lapset [toivottujen lasten määrä] ei ole meillä ongelma. Onko yhteiskuntamme valmis puhumaan ei-toivotuista lapsista ja siitä, kuinka myös ei-toivotuista lapsista tulisi täysivaltaisia yhteiskunnan jäseniä? (RK 2018, 9.)

Kruusimäe ei selvennä, mitä hän tarkoittaa ei-toivotuilla lapsilla. Virossa abortti ei ole kielletty, joten ei-toivottuja lapsia tuskin syntyy merkittäviä määriä. Hän nostaa esiin tutkija Ainsarin huomion, että toivottujen lasten määrä on Virossa suurempi kuin todellisuudessa syntyvien lasten määrä. Silloin ei kuitenkaan puhuta ei-toivotuista lapsista, vaan siitä, että toivottu lapsiluku ei syystä tai toisesta toteudu. Tätä taustaa vasten ei-toivottujen lasten yhteiskunta-aseman kohentamisen perään kuuluttaminen kuulostaa pakkokeinomaiselta. Käytännössä se tarkoittaisi esimerkiksi aborttioikeuden tiukentamista tai abortin kieltämistä kokonaan. Tutkija Kutsarin vastaus kehottaa arvomuutokseen yhteiskunnassa.

Luulen, että nykyään ei toivottuja lapsia syntyy merkittävästi vähemmän. - - Jos tuleva äiti tai jo äiti tulee raskaaksi ja lapsi on hänelle jotenkin yllätys, silloin hänen oma haluttomuutensa alkaa taistelemaan sen kanssa, että yhteiskunnassa arvostetaan lapsia erittäin paljon, ja hän todennäköisesti pikemmin mukauttaa itsensä

yhteiskunnan arvoon. Lapsi on arvo, todellakin, hän on ylipäätään yksi isoimpia arvoja meidän yhteiskunnassamme. Se on ollut niin ajasta aikaan. - -. (RK 2018, 9.)

Kutsar puhuu arvosta, jonka mukaan lapset ovat tärkeitä. Käytännössä hänen kommentissaan rakentuu kuitenkin normalisoivan biovallan funktio. Yksilön tarve mukauttaa itsensä johonkin muottiin herää todennäköisemmin, jos tämä kokee itsensä epänormaaliksi ympäristössään kuin jos kyseessä olisi pelkkä arvo. Toki yhteiskunnan arvoillakin lienee jonkin verran vaikutusta yksilön toimintaan, mutta Kutsarin kuvaama abortista pidättäytyminen yhteiskunnan arvojen takia kuulostaa pikemminkin normin toiminnalta. Ihminen, joka ei halua lasta tuskin luopuisi aborttipäätöksestä vain siksi, että yhteiskunta arvostaa lapsia. Yksilö voi arvostaa lapsia, vaikka ei itse tietyllä hetkellä tai koskaan haluaisi omia biologisia jälkeläisiä. Kutasin lausunto kuulostaa aborttikielteiseltä ja aborttilaki on kohdullisen kehon kontrolloinnin ydintä. Kohdullinen keho on väestöpoliittinen areena, jonka biologiseen toimintaan vaikutetaan ja pyritään vaikuttamaan päätöksenteolla. Arvoista puhuminen kuulostaa viattomalta, mutta syvimmillään on kyse yksilön kehollisesta itsensä määräämisoikeudesta ja oman tahdon kunnioittamisesta.

Abortti teemasta jatkaa Martin Helme, jonka mukaan puhuttaessa väestöstä ja syntyvyydestä, ei voida olla puhumatta abortista.

Muuten puolet ongelmasta jää käsittelemättä. En puhu siitä, että aletaan kieltämään abortti Virossa. Puhun siitä, että tulee kysyä, kuinka vähentää syntymättömien lasten hävittämistä Virossa. Joka vuosi Virossa hävitetään 40 prosenttia lapsista. Jos he kaikki syntyisivät, meillä ei olisi väestökriisiä. Niin helppoa se on. (RK 2018, 15.)

Lisäksi Helme toteaa, ettei ”raivokkaiden feministien” tai ”huoripukkien” tarvitse jatkaa geenejään. Helmen mukaan ihmiset, jotka eivät halua lapsia, haluavat elää alaikäisen elämää 50-vuotiaaksi saakka. Heidän ei Helmen mielestä pidä saada valtiolta eläkettä tai sairaskassa palveluita siinä vaiheessa, kun he eivät enää käy töissä. (RK 2018, 15.)

Helmen retoriikka on räiskyvää, mutta se ei periaatteeltaan eroa merkittävästi muiden keskustelijoiden näkemyksistä. Kohdullisten itsensä määräämisoikeus kiistetään ja heidät roolitetaan kansakunnan uusintajiksi. Kohdullinen on ensisijaisesti äiti, ja jos ei ole tulee häntä Helmen mielestä rankaista epäämällä toimeentulo. Abortista puhuminen ”syntymättömien lasten hävittämisenä” kuulostaa sotaretoriikalta. Kansallisaate on siinä mielessä läsnä myös tässä kommentissa: omaa kansaa ei tule hävittää. Uhkakuvaksi ja viholliseksi Helme nimeää feministit ja runsaasti irtosuhteita harrastavat henkilöt. Tasa-

arvoisuus sekä seksuaalinen ja kehollinen vapaus rakentuvat Helmen kommentissa uhkana perinteiselle perheelle ja oikeanlaiselle virolaisuudelle. Kansakunnan jatkajien tehtävä annetaan siis tiettyjä rooleja noudattaville äideille ja isille.

Myös Raivo Põldaru paheksuu nautintoja ja näkee ne uhkana Viron kansan säilymiselle.

Voi olla, että myös mediaheijastuksemme ovat etäänntyneet siitä, että luoda alusta meidän kulttuurimme ja kansamme säilymiseksi. Me puhumme usein nautinnoista, mitä elämän pitäisi meille tarjota, mutta myös siitä, että Virossa jää joka vuosi syntymättä 4000 ihmistä. (RK 2018, 18.)

Põldaru viittaa todennäköisesti abortteihin ”4000 syntymättömällä ihmisellä”. ERR:n (2019) mukaan Virossa tehtiin vuonna 2017 kaikkiaan 3997 aborttia. Sen vastapainoksi Põldaru asettaa ”nautinnot, joita elämän pitäisi meille tarjota”. Tekemällä näin hän kuvaa lastenhankintaa nautinnottomana kansallisena velvollisuutena, josta hedonistiset ihmiset ovat median vauhdittamina etäänntyneet. Abortti puolestaan lisää vapautta juuri kohdullisille ihmisille, joilla on sen myötä mahdollisuus päättää viime kädessä kehostaan, lapsiluvustaan ja elämästään. Se, että nautinnot asetetaan tässä vastakkain aborttien kanssa kuvastaa kohdullisten ihmisten seksuaalisuuden kontrollointia ja säätelyä. Kohdullisen ihmisen ei tule tällaisen logiikan mukaan antautua nautinnoille huolimattomasti, vaan ”vahingoista” tulee olla seuraamuksia. Äitiroolin vahvistaminen mediassa ehkä hillitsisi Põldarun mielestä nautiskelua ja aborttien kieltäminen tekisi siitä riskialttiimpaa.

Martin Helme kysyy isäjärjestön johtaja Tamkiviltä seuraavaa: ”Meillä on minun mielestäni sellainen tabu, että ikään kuin miehet eivät saisi puhua syntyvyydestä tai synnyttämisestä. Kuinka me saisimme tämän tabun kumottua?” (RK 2018, 12.)

Tamkivi vastaa, että suurperheiden isille ja suurperheille yleensä tarvitaan enemmän näkyvyyttä, jotta suurperheestä tulisi normi. Hän kokee itse näyttävänsä esimerkkiä muille. Hänen kommentissaan muodostuu käsitys, jonka mukaan lastenhoito ja syntyvyys eivät ole miehelle luonnollisia areenoita, vaan kyseessä on jotakin poikkeuksellista. Näin hän vahvistaa käsitystä tietynlaisesta maskuliinisuudesta, jonka oletetaan liittyvän miessukupuoleen.

Niin kuin sekin, että suostuin tulemaan tänne puhumaan. Toivoin kyllä, että puolisonikin olisi tullut, mutta toivottiin silti, että mies tulisi ja puhuisi. En tiedä

ovatko minun sanani sitten jotenkin tärkeämpiä kuin naisen sanat. Mutta yhteiskunnassa voisi tuoda lapsirikkaiden isien olemassaoloa esille. (RK 2018, 12.)

Helmen kysymys on erikoinen, sillä kautta aikojen nimenomaan cis miehet ovat puhuneet syntyvyydestä ja synnyttämisestä. Laatineet näille toiminnoille sääntöjä tekemällä lakeja niihin liittyen. Myös tässä parlamenttikeskustelussa miesoletetut henkilöt puhuvat kohdullisen kehon säätelystä ja syntyvyydestä yleensä. Viittaako Helme kenties moderneihin käsityksiin, joiden mukaan kohtua kantavan henkilön tulisi päättää itse kohtunsa käytöstä, eli itsemääräämisoikeuden lisääntymisestä ja sitä ajavien liikkeiden lisääntymisestä yhteiskunnissa globaalisti? Hänen aikaisempien ulostulojensa perusteella, sekä tässä parlamenttikeskustelussa että mediassa, luulen sen olevan niin. Asettumalla ainakin jossain määrin kohdullisten itsemääräämisoikeutta vastaan Helme vahvistaa sukupuolijattelua, jonka mukaan kohdusta saa päättää joku muu, sellainen, joka ei itse omista kohtua. Hän siis palauttaa sukupuoliasetelmia niiden aikaisempiin muotoihin, joissa sukupuolitettu naiskeho ei ole tämän kantajan oma asia.

Peeter Ernits, joka lainaa Yasser Arafatin vertausta kohdusta vahvimpana aseena, sukupuolittaa kommentissaan kohdulliset naiskategoriaan ja liittää tähän naiseuteen jonkinlaisen suojelun tarpeen ja sitä kautta heikkouden. Tämä vahvistaa käsitystä naissukupuolesta pohjimmiltaan itsemääräämiseen kykenemättömänä ja ohjailua tarvitsevana. Näin osaltaan oikeutetaan kehoon puuttumista. Puolison tulisi Ernitsin mukaan tarjota naiselle stabiiliutta ja turvallisuutta, jotta hänelle syntyisi biologisia lapsia. Huomionarvoista on, että Ernits ei puhu lastenhankinnasta yksilön päätöksenä, vaan luonnollisena seurauksena parisuhteesta.

Ajattelen, että kaikkein tärkeintä on rakkaus ja stabiilius. Kun nainen, kaikkein vahvimman aseiden omistaja, tuntee olonsa stabiiliksi ja turvalliseksi ja hänen vierellään on luotettava kumppani, on luonnollista, että lasten määrä ei ole yksi tai kaksi, vaan kolme tai jopa enemmän. (RK 2018, 17.)

Tutkija Mare Ainsaar puhuu [lapsi]perheiden hyvinvoinnista, sekä eroista miesten ja naisten välillä tässä kontekstissa. Tutkimuksen mukaan miesten ja naisten välillä ei ilmennyt merkittäviä eroja. Ainoastaan vastauksissa työajasta oli eroa: joustava työaika oli naisille tärkeämpi. Siitä voi päätellä, että päävastuu lastenhoidosta päätyy tälle naisryhmälle. Myös lapsen vammaisuuden riskin kerrotaan olevan monille naisille merkittävä huoli, mutta ei miehille. (RK 2018, 5.)

Heljo Pikhof sosiaalidemokraattisesta puolueesta pohtii, miksei Virossa tehdä enemmän osa-aikatyötä, siitä huolimatta että tutkijan esityksestä käy ilmi, että osa-aikatyöhön päätyvät useimmin naisoletetut. Naiseuteen ja erityisesti äitiyteen siis liitetään ominaisuutena hoivaaminen ja uhrautuminen oman työuran kustannuksella, eikä sen kiistämiselle nähdä tarvetta. Ainsaar kuitenkin toteaa, että hänen mukaan osa-aikatyö on hyvä vaihtoehto, mutta epäröi, tulisiko valtion tasolla liikaa suunnata naisia osa-aikatyöhön, koska sillä on omat kauaskantoisemmat seuraukset. (RK 2018, 5.)

Märt Sults keskustapuolueesta kommentoi tutkija Dagmar Kutsarin esitystä, jossa puhuttiin virolaisten lasten hyvinvoinnista:

Kaikki se, mitä puhuite, edellyttää lapsia, sitä että lapset tulisivat ja voisimme ehkäistä näitä ongelmia. Jotta lapset tulisivat, tarvitaan äitejä, synnytysapua, synnytysosastoja, kätilöitä, naistenlääkäreitä ja lastenlääkäreitä. (RK 2018, 17).

Sukupuolten binäärisyyškäsitys näkyy tässäkin kommentissa, synnyttäjä on oletusarvoisesti äiti. Lisäksi Sults ohittaa tutkija Kutsarin esityksen pointin, joka on olemassa olevien lasten hyvinvointi sekä lastensuojelussa ja muissa sosiaalipalveluissa olevat puutteet Virossa. Fokus on siis vahvasti reproduktiossa tapahtumana ja kohdullisessa kehossa tapahtumareenana.

Urve Tiidus reformipuolueesta kysyy tutkija Kutsarilta, mistä maasta Viron kannattaisi ottaa mallia väestöasiassa: ”Kenellä on mennyt hyvin? Missä syntyvyys on kasvanut sekä miehet ja naiset ovat löytäneet toisensa ja tuntevat varmuutta elämässä?” (RK 2018, 8). Biologisen lisääntymisen ja heteroseksuaalisuuden normi ilmenee Tiidusin kommentissa. ”Hyvin meneminen” rinnastetaan binääriseen sukupuolikäsityksen mukaisissa heterosuhteissa biologisesti tapahtuneeseen lisääntymiseen. Fokus on jälleen lisääntymisessä biologisena tapahtumana, eikä esimerkiksi ihmisten hyvinvoinnissa, josta tutkija Kutsar esityksessään puhuu.

Isäjärjestön johtaja Taavi Tamkivin esityksen paternalismia henkivissä alkusanoissa asetetaan binäärinen sukupuolikäsitys: ”hei valtion isät ja valtion äidit”. Puheenvuoron lopussa on samanlainen isällisen ja maskuliinisen vallan sekä päätöksenteon kaiku: Tamkivi toteaa, että ”me tarvitsemme aitoja päätöksiä ja valtionmiehistä ajattelua, mikä auttaisi parantamaan syntyvyyttä”. (RK 2018, 10–11.) Maskuliinisuuteen siis liittyy oletusarvoisesti, toisin kuin feminiinisyys, päätöksentekokyky ja -oikeus.

Yoko Alender reformipuolueesta nostaa esiin vanhempainvapaat. Hän kysyy, mitä mieltä Tamkivi on toisinaan väläytellystä isien ”pakollisesta” vanhempainvapaasta (RK 2018, 12). Vanhempainvapaalla ollut Tamkivi implikoi, että valtion puolelta tuleva pakottaminen on huono asia silloin, kun se koskee miesoletettuja.

- - Minä en pidä minkäänlaista valtion pakottamista tarpeellisena tilanteessa, joka toimii itsestään hyvin. - - Jos otetaan ulkomailta esimerkkejä, aika ajoin tulee esiin Ruotsi, jossa isien täytyy puoliväkisin olla kotona. Ja mitä seurasi? Kun katsotaan sitä aikaa, jonka isät ovat kotona, se on ennen kaikkea metsästyskautena ja jalkapallon MM-kisojen aikaan. - - Minä arvostan paljon tätä valinnanvapautta, en sitä, että joku sanoo minulle, että tee nyt näin. (RK 2018, 13).

Syntyvyyskeskusteluissa, kuten tässäkin, nousee välillä esiin kohdullisiin ihmisiin kohdistuvia erilaisia, pakottaviakin keinoja. Ehkäisyvälineiden saatavuus, aborttioikeus sekä suora ja epäsuora painostus. Kun pakottava tai painostava toimenpide kohdistuukin ei-kohdulliseen miesoletettuun, se koetaan tarpeettomana. Lisäksi huomion arvoista vanhempainvapaapuheessa on se, että synnyttäjien kohdalla ei puhuta ”pakollisesta” vanhempainvapaasta, vaan se on oletus. Siinä, että isät priorisoivat harrastuksiaan vanhempainvapaillaan ja mahdollisesti kantavat vähemmän vastuuta jälkeläisistään, Tamkivi ei näe muuttamisen tarvetta tai ongelmaa. Ongelma sen sijaan on hänen mukaan pakottavassa systeemissä.

Raivo Pöldaru toteaa, että ”ehkä meidän tavoitteemme ovat väärin asetettuja, kun toistellemme, että naisten täytyisi palata nopeasti töihin lapsen syntymän jälkeen” (RK 2018, 18). Hän tekee oletuksen, että nainen jää kotiin hoitamaan lasta ja toisaalta peräänkuuluttaa asennemuutosta, jonka mukaan naiseuteen liitettyä hoitovastuuta ei murrettaisi, vaan päinvastoin vahvistettaisiin.

6. Johtopäätökset

Analyysin pohjalta tulkitsen, että Viron väestöpoliittisessa parlamenttikeskustelussa sekä asiakirjassa Väestöpolitiikan perusteet 2035 käytetään biovaltaa, eli normalisoivaa valtaa rasismilla sekä jakamalla ihmiset sisä- ja ulkoryhmiin. Biovallan käyttöä ja samalla tätä rasismia oikeutetaan rakentamalla mielikuvaa Viroa uhkaavasta katoamisesta sekä osoittamalla uhan aiheuttajaksi muukalaisuuden. Sitten maan sisäiset ryhmät, eli väestö luokitellaan meihin ja heihin. Meihin, eli sisäryhmään kuuluvat etniset virolaiset ja heihin, eli ulkoryhmään maan sisäiset muukalaiset, eli esimerkiksi vironvenäläiset. Sitten

luokitellaan vielä sisäryhmä, jossa vihollisen rooli osoitetaan sitä oletetusti uhkaaville asioille ja ihmisille, kuten sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille, omasta tahdostaan lapsettomille ja niin sanottujen perinteisten perhearvojen vastaisen ideologiaa kannattaville sekä ilmastoasioita ajaville.

Biovaltaa siis käytetään vahvistamalla normeja pohtimalla keinoja yhteiskunnan arvojen muuttamiseksi, ensisijaistamalla tietyt elämänmuodot, jättämällä huomiotta eli ulossulkemalla jotkut toiset elämänmuodot, tekemällä roolituksia esimerkiksi sukupuolisia ja liittämällä ulkoryhmään negatiivisia ominaisuuksia. Näin rakennetaan normalisoivaa natalistista diskurssia, jonka tavoitteena uskon aidosti olevan pelko Viron, jos ei katoamisesta niin ainakin aseman ja vaikutusvallan heikkenemisestä, taloudellisia tavoitteita unohtamatta.

6.1. Eksistentiaalinen uhka ja muukalaisuus biovaltaa oikeuttamassa

Kumpikin aineisto lähtee liikkeelle eksistentiaalisesta uhasta. Viron kansan, kielen ja kulttuurin säilyminen tulevaisuudessa on uhattuna. Tulkintani mukaan tämä oikeuttaa biovallan käyttöä Viron väestöpoliittisessa keskustelussa ja siihen liittyvässä asiakirjassa. Se oikeuttaa puuttumisen yksilön kehoon tai yksilön kehon kontrolloinnin. Viestin vastaanottajille luodaan pelon tunnetta ja rakennetaan mielikuva kollektiivisesta edusta, joka on uhattuna. Palauttamalla mieleen neuvostomiehityksen trauma ja muistuttamalla kansan pienuudesta isojen rinnalla, voimistetaan tunnekokemusta sekä yhteishenkeä.

Myös muukalaispelko toimii biovallan käytön perusteluna, minkä lisäksi se on osa biovallan toiminnan periaatetta. Aineistossa rakennetaan käsitys sisäryhmästä, eli etnisesti virolaisista ihmisistä. Sisäryhmälle asetetaan tehtäväksi kansakunnan, sen kulttuurin ja kielen kantaminen ja uusintaminen. Kulttuuri, kieli ja kansallisuus nähdään synnynnäisinä ominaisuuksina, eli käsitys kansasta on aineistossa etnonationalistinen. Siinä puhutaan ”omista ihmisistä” ja ”meidän kulttuurin ihmisistä”, mitä vasten muukalaiset rakennetaan vihollisina ja uhkana.

Muukalasiin, kuten maahanmuuttajiin, vierasiin kulttuureihin ja viron venäjänkielisiin, liitetään oletus, että he eivät ole halukkaita omaksumaan viron kulttuuria tai kieltä. Toinen muukalasiin liitetty käsitys on, että ne tai he vievät tilaa virolaisuudelta tai ovat valloittamassa virolaisuuden tilaa kokonaan itselleen. Virolaisen kulttuurin tai viron kielen sekoittuminen muihin kulttuureihin tai kieliin nähdään uhkana. Tämän osoittaa monikulttuurisuuden näkeminen uhkana ja viron kielen dominoinnin peräänkuuluttaminen.

Muukalaiset ovat tulkintani mukaan tässä diskurssissa yksi Viron olemassaoloa uhkaavista tekijöistä, ja siksi senkin esiin tuominen oikeuttaa yksilön kehon valjastamista kansalliseen käyttöön yhteisen hyvän vuoksi. Muukalaispelko välittyy myös asiakirjan maahanmuuttopoliittisista tavoitteista, joissa maahanmuuttajista puhutaan enimmäkseen talous- sekä rajoittavin termein.

Foucault'n (2003, 225) mukaan rasismi on keino määrittää raja siitä, kenen tulee elää ja kenen kuolla. Rotuhierarkiat ja rotuerottelu ovat hänen mukaan keino pirstaloida biologista kenttää, jota valta kontrolloi. Sen avulla voidaan eritellä väestön sisällä olevat eri ryhmät. Se tekee biologisen jaon väestöön. Se mahdollistaa väestön kohtelun rotusekoituksena, eli se jakaa lajin alalajeihin, eli rotuihin. Rasismin ensimmäinen funktio on pirstaloida biovallan hallinnoimaa biologista jatkumoa muodostaen erotteluita.

Muukalaisuuden, eli jonkin Viron ulkopuolisen pelko ei vastaa täysin Foucault'n teoretisoimaa rasismia, sillä kyse ei ole väestön sisäisestä jaosta. Sen sijaan kyse on eron tekemisestä johonkin, joka voisi potentiaalisesti olla osa väestöä, mutta josta ei haluta sellaista. Esimerkiksi maahanmuuttajista ei pääse muodostumaan vähemmistöä väestön sisälle, jos heitä ei alun perinkään oteta maahan. Sama pätee vieraisiin kulttuureihin: jos vieraita kulttuureita ei alun alkaenkaan päästetä maahan, ne eivät ehdi muodostaa monikulttuurisuutta, jota vastaan taistella. Siispä tavallaan muukalaispelko on peruste esimerkiksi synnytysnormin yllyttämiselle. Synnytysnormia ja siihen liittyviä muita normeja sekä normeista seuraavia toimia oikeutetaan ja perustellaan sisäryhmän olemassaoloa uhkaavalla muukalaisuudella.

6.2. Perinteiset perhenormit

Parlamenttikeskustelussa sekä asiakirjassa ymmärretään normin funktio. Tulkintani mukaan puhuttaessa arvojen tai asenteiden muuttamisesta puhutaan itseasiassa nimenomaan syntyvyyttä kasvattavien normien vahvistamisesta yhteiskunnassa. Parlamenttikeskustelussa pohditaan muun muassa sitä, miten arvoja voisi muuttaa perhekeskeisemmiksi kulttuurituotteiden kautta. Samalla nostetaan esiin, että tällä hetkellä suurperheen sijaan normina on kaksilapsinen perhe, ja että se aiheuttaa suurperheille hankaluutta. Normin funktio siis ymmärretään parlamentissa ja sitä halutaan käyttää. Lisäksi ymmärretään, että väestöä ei voi käskää tekemään jotakin, joten ”väestöongelmaa” lähestytään kokonaisvaltaisesti ottamalla huomioon esimerkiksi taloudelliset seikat. Väestö koostuu yksilöistä, joiden käytöstä ei voida tarkasti ennakoita. Foucault'n mukaan väestöön

vaikutetaan sen vuoksi siitä näennäisesti kaukana olevien asioiden kautta, kuten talouden, viennin, tuonnin ja sitä kautta työllisyyden. Ei siis vaikuteta pelkästään sen välittömään käytökseen, kuten lisääntymishaluun. (Foucault 2010, 80–81.)

1700-luvulla syntynyt uusi poliittinen roolihahmo, väestö on erilainen hallittava verrattuna suvereeniuteen, joka ulottuu kaikkein yksilöllisiin käytöksiin asti. Väestöä alettiin ajatella prosessien kokonaisuutena, jota tulee hallita sen luonnollisuudesta käsin, ei enää suvereenin tahdon ja sille alistettujen tahtojen välisenä suhteena, jolle voitiin pakottaa tieyty lait ja säännöt, kertoo Foucault (2010, 77, 79.) Väestö on olio, joka riippuu joukosta muuttujia. Muuttujat, joista väestö on riippuvainen saavat sen pakenemaan lain piirissä tapahtuvaa suvereenin suoraa toimintaa. Jos sanoo väestölle ”tee näin”, ei ole mitään takuita, että se tekisi niin tai kykenisi tekemään niin. (Emt. 80.)

Aineiston läpituokevin väestöpoliittinen keino on diskurssissa rakentuva synnytys- eli natalistinen normi, joka on jollakin tasolla mukana kaikessa syntyvyyden nostoon tähtäävässä politiikassa. Se, että arvojen ja asenteiden muuttamisesta puhutaan parlamentissa ja asiakirjassa avoimesti on mielenkiintoista. Yksilössä sellainen puhe voi herättää vastareaktion, mutta väestön tasolla arvomuutoksen keinotekoisuus jää huomaamatta helpommin. Se piiloutuu pieniin nyansseihin, jotka kokonaisuudessaan muodostavat tietyn asenteen tai arvokallistuman.

Aineistossa normina rakentuu siis kansallismielinen, sukupuoleltaan binäärinen, heteroihminen, joka kykenee lisääntymään biologisesti. Tähän liittyy roolittaminen. Kohdullinen keho on erityisesti poliittisen säätelyn kohteena ja stereotyyppisen sukupuolinormin mukaisesti sen odotetaan hyväksyvän asian. Siihen kohdistuu synnytysnormi. Maskuliinisuus roolitetaan myös stereotyyppisesti vähemmän hoivaavaksi kuin feminiinisyys, päätöksentekijäksi ja kodin ulkopuolella toimivaksi.

Normina rakentuu myös perhekeskeisyys, johon kytkeytyy itsenäisesti itsestään vastuuta kantavan ihmisen malli. Perhe konstruoidaan ensisijaisena turvaverkkona ja valtion rooli pienenä. Perhe on tällaisessa mallissa pakollinen yksilön selviämisen kannalta. Normeista poikkeavat rakennetaan samalla tavoin uhkana ja vihollisina kuin muukalaiset. Nekin tai hekin uhkaavat kansakunnan eksistenssiä omalta osaltaan toimimalla eksistentiaalisesta uhasta voimaansa saavaa normia vastaan. Nämä normista poikkeavat kyseenalaistavat pelkällä olemassaolollaan koko järjestelmän, joka rakentuu tiettyjen normien varaan. Uhkana on ehkä, että kansallismielisestä ja syntyvyyttä priorisoivasta elämäntavasta

poikkeava elämäntapa kasvattaa suosiotaan ja leviää. Eksistentiaalinen uhka mahdollistaa ja oikeuttaa näiden poikkeavien ryhmien syrjimisen, eli biovallan funktion mukaisen rasismin. Näihin ryhmiin ei toisin sanoen kohdistu lisääntymistavoitteita, eikä hyvinvointitavoitteita samassa mittakaavassa kuin normin mukaisiin vaan päinvastoin häviämislle altistamista.

Foucault'n mukaan rasismi mahdollistaa asetelman muodostamisen oman elämän ja toisen kuoleman välille, joka ei ole sodankaltainen konfrontaatioasetelma, vaan biologinen asetelma. Ajatellaan, että mitä enemmän degeneroituneita ja epänormaaleja yksilöitä tai heikompia rotuja kuolee pois, sitä vahvemaksi tulen itse (ennemmin lajina kuin yksilönä) ja pystyn jatkumaan ja lisääntymään. Heikompien tai huonompien poiskuoleminen ei tarkoita, että oma elämä olisi turvattu, mutta niiden kuolema tekee elämästä yleisesti terveellisempää ja puhtaampaa. (Foucault 2003, 255) Biovaltateorian mukaan viholliset, jotka täytyy hävittää, eivät ole vihollisia poliittisessa mielessä, vaan pikemminkin sisäisiä tai ulkoisia uhkia väestölle ja populaatiolle. Näin ollen biovaltasysteemissä tappaminen on oikeutettua vain, jos se johtaa lajia tai rotua uhkaavan biologisen uhan eliminointiin sekä lajin tai rodun parantamiseen tai edistymiseen. Näiden kahden välillä on suora yhteys. (Foucault 2003, 256.)

Normalisoivassa yhteiskunnassa rasismi on edellytys ja ennakkoehto, joka tekee tappamisesta hyväksyttävää. Rasismi on välttämätön ennakkoehto, joka mahdollistaa jonkun tappamisen. Kun valtio toimii biovaltatilassa rasismi voi yksinään oikeuttaa valtion murhatoiminnot. (Foucault 2003, 256.) Kun syntyvyystavoitteita ei suunnata muille kuin tietyt käsitykset ja ominaisuudet omaaville etnisesti virolaisille, asetetaan muut ryhmät positioon, jossa heidän jatkumisellaan ei ole merkitystä. Tämä funktio kulkee aineiston läpi sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti. Kun Martin Helme sanoo, että ”raivokkaiden feministien” tai ”huoripukkien” ei tarvitse jatkaa geneejään, hän altistaa idean tasolla nämä ryhmät kuolemalle. Toisaalta, kun jätetään systemaattisesti mainitsematta esimerkiksi avustettua lisääntymistä tarvitsevat, heidätkin altistetaan idean tasolla kuolemalle. Heidän jatkumistaan tai hyvinvointiaan ei ole huomioitu, sillä heidän koko olemassaolonsa jätetään ulos diskurssista.

6.3. Sukupuolinormi

Koko aineiston läpi kulkee käsitys sukupuolesta biologispohjaisena ja binäärisenä, eli kaksijakoisena. Tutkimus sekä empiria osoittavat kuitenkin, että sukupuoli on sen lisäksi myös sosiaalinen konstruktio. ”Sosiaalisena kategoriana nainen on keinotekoinen,

representoitu, mutta samalla tarpeellinen”, todetaan teoksessa *Nainen, naiseus ja naisellisuus* (Gordon et al. 2001, 11). Feministisessä teoriassa sukupuolen katsotaan jakautuvan sosiaaliseen (gender) ja biologiseen (sex) sukupuoleen. Simone de Beauvoirin (1949) kuuluisa ajatus ”naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan” on sosiaalisen sukupuoliteorian kulmakiviä. Judith Butler tulkitsee, että De Beauvoirin teoriassa naiseksi voi tulla riippumatta biologisesta sukupuolesta, sillä naiseksi tullaan kulttuurin pakottamana (Butler 1990, 57). Sukupuoleen sosiaalisena kategoriana liitetään erilaisia asioita ja ominaisuuksia. Yksi, joka aineistossani nousee esiin, on synnytyksnormiin ja stereotyyppiseen sukupuolirooliin liittyvä äitiys.

Tutkija Adrienne Richin mukaan naisen asema äitinä on tehty hänen elämänsä tärkeimmäksi tosiasiaksi. Siitä kertoo Richin mukaan muun muassa se, että naisen lapsettomuudelle on kehitetty termejä, mutta miehen lapsettomuudelle ei. Aineistossani ei eritellä lapsettomuutta sukupuolittain, mutta naisen rooliin liitetään itsestäänselvyytenä äitiys. (Rich 1976, 11.) Naisen vastuu lapsesta on yksi raskaimmista sosiaalisista taakoista, kertoo Rich. Äidin oletetaan yleensä kantavan lopullisen vastuun lapsesta. Tunneside äidin ja lapsen välillä tekee kapinoinnista vaikeaa. Äidit eivät voi mennä lakkoon työolojensa puolesta niin kuin tehdastyöläiset, vaan he ovat sidottuja lapsiinsa. Heidän korpilakkonsa ovat usein henkisen tai fyysisen murtumisen muodossa. (Emt. 1976, 52–53.)

Analyysini perusteella näyttää siltä, että sukupuolinnormiin liittyvä äiti-instituutio, siihen kuuluvine vastuineen, on virolaisessa syntyvyyspolitiikassa ja -keskustelussa läsnä ja voimissaan. Syy, miksi feministinen näkökulma loistaa aineistossani poissaolollaan on todennäköisesti Neuvosto-Viron ajoilta kummittelemaan jäänyt sosialistinen tasa-arvokäsitys. Sosialistisessa järjestelmässä naissukupuolisille kasaantui tuplatyö: äitiyden tehtävien lisäksi heidän odotettiin käyvän ansiotyössä (Rich 1976, 54). Äitiyteen sekä kunnollisuuteen liitetty vastuunkannon oletus näkyy aineistossa nautintojen paheksumisena, samalla kun myönnetään lastenkasvatuksen olevan vaativaa. Toisaalta se näkyy isyyteen liitettynä ”kakkosvanhemman” roolina. Se, että isät pitävät vanhempainvapaita päästäkseen harrastuksiinsa, näyttäytyy luonnollisena eikä lainkaan paheksuttavana asiana.

6.4. Ilmasto

Ilmasto tai ympäristöä ei mainita aineistossa kertaakaan. Syynä lienee väestönkasvun, länsimaisen kulutuksen ja ilmastonmuutoksen välinen yhteys sekä paradoksi. Maapallon väestö alkoi kasvaa voimakkaasti 1800-luvulla, kun kuolevuus alkoi laskea. Syynä oli

yleisen hygienian lisääntyminen. Ensimmäisen miljardin maapallon väkiluku saavutti 1800-luvun alkupuolella ja toisen miljardin 1920-luvulla. Kolmas miljardi ylitettiin jo 40 vuoden kuluttua ja siitä eteenpäin väestönkasvu on vain kiihtynyt. (Tilastokeskus 2019.) Syksyllä vuonna 2022 maailman väkiluku ylitti kahdeksan miljardin ihmisen rajapyykin. (Mtv 2022, Yle 2022).

Väestöliiton väestöntutkimuslaitoksen johtaja Anna Rotkirch kertoo Mtv uutisille, että syntyvyys on itseasiassa ollut laskussa maailmalla viime aikoina ja, että tällä hetkellä maailman väkiluvun kasvu ei johdu suoraan syntyvyydestä, vaan siitä, että ihmisiä on elossa yhä enemmän yhtäaikaisesti. Syntyvyys on kuitenkin edelleen korkeaa Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa ja joissain Aasian maissa. (Mtv 2022.) Kehityspolitiikan asiantuntija Kamomilla Ilmonen Väestöliitosta kertoo Ylen haastattelussa, että maailmassa on noin 250 miljoonaa naista, jotka haluaisivat käyttää raskauden ehkäisyä, mutta heillä ei ole pääsyä ehkäisyvälineisiin tai tietoa ehkäisyyn liittyvistä faktoista. (Yle 2022.)

Riippumatta väestömäärän syistä, jokainen ihminen kuluttaa. Doris Bausin tutkimuksessa keskitytään ylikansoituksen ympäristövaikutuksiin. Keksityistä ehkäisyvälineistä sekä väestöä kontrolloivasta eugeniikasta huolimatta väestö jatkoi kasvuaan ja taistelua jatkuvien tautien kanssa. Kaupungistuminen tuhoaa Bausin mukaan luontoa ja kasvattaa hiilidioksidipäästöjä, mikä aiheuttaa ilmastonmuutosta sekä -lämpenemistä. Lajeja kuolee sukupuuttoon ja ihmisyyks on itseaiheutetussa uhatta. Maailman resurssit, kuten luonnonvarat jakautuvat epätasaisesti. Bausin mukaan tämä eriarvoisuus ylläpitää ylikansoittumista. Ahneuteen perustuvassa globaalissa kulttuurissa yksilöt toimivat oman parhaan intressinsä mukaan jättäen loput äärimmäiseen köyhyyteen ja puutteeseen. (Baus 2017.)

Kehittyvien maiden korkeasta syntyvyydestä puhuttaessa on kuitenkin huomioitava, että ”korkean tulotason maiden ekologinen jalanjälki oli noin viisi kertaa matalan tulotason maita suurempi” (WWF, Yle 2012). Palaan tässä kohtaa Kristiina Kajesalon ja Päivi Topon teoriaan ylikansoituksen kaksinaismoralismista, joka nousee ajoittain esiin väestökeskusteluissa. Heidän mukaan kolmannen maailman ihmiset toimivat syntipukkeina maailman ylikansoittumiskriisille samaan aikaan, kun teollistuneissa maissa haviteltava taloudellinen kasvu perustuu ”välttämättömään” kulutukseen, jota ei haluta asettaa kyseenalaiseksi. (Kajesalo & Topo 1994, 215–216, 221–223.)

Aineistossani tämä kaksinaismoralismi ei nouse esiin, sillä globaalista väestönkasvusta puhutaan lähinnä kilpailuna pienen Viron ja isompien maiden välillä. Parlamentissa muiden maiden väestökasvu koetaan uhaksi ja huolenaiheeksi Viron elintilalle ja olemassaololle, mutta ei planeetalle tai sillä asuville ihmisille globaalisti. Tämä viittaa Bausin teoretisoimaan ahneuden kulttuuriin, jossa oman itsen ja oman sisäryhmän etu ajaa maailmanlaajuisen eksistentiaalisen uhan edelle. Tämä lienee asiantila myös useiden muiden kansallisvaltioiden sekä kansojen kohdalla.

Aineistossa ympäristönäkökulman puuttuminen näkyy esimerkiksi isäjärjestön johtaja Taavi Tamkivin kertoessa, että hänen maaseudulla sijaitsevaan kotipaikkaansa ei kulje julkista liikennettä, minkä takia perheessä täytyy olla kaksi tai kolme autoa. Tamkivi kertoo ajavansa joka päivä kaksi kertaa edestakaisin Tallinnaan, jonne on 40 kilometriä hänen kotoaan. Tamkivi toivoo julkista liikennettä, koska hänen mukaan lasten kускаaminen on raskasta. (RK 2018, 12.) Se, että Tamkivi toivoo julkista liikennettä kускаamisen raskauden vuoksi, eikä mainitse toiveensa tueksi julkisen liikenteen tuomaa ekologisuutta kertoo siitä, ettei ilmastonmuutoksen nähdä liittyvän käsiteltävään ilmiöön. Sitä ei mainita, joten sen merkitys rakentuu vähäisenä tai olemattomana. Ekologisuusnäkökulman luulisi painavoittavan argumenttia julkisen liikenteen puolesta, mutta ehkä ekologisuuden esiintuominen tässä diskursiivisessa lokaatioissa olisi erittäin vaikeaa tai mahdotonta.

6.5. Keskittyminen syntyvyyteen hyvinvoinnin sijaan

Tutkijat Mare Ainsaar ja Dagmar Kutsar tuovat parlamentissa esiin Virossa asuvia lapsia ja heidän perheitään koskevia sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Lastenhoitopaikkojen saatavuudessa on alueellista vaihtelua ja vanhempainrahan lanseeraamisen myötä lasten päivähoidon pääsyn ikä noussut tasaisesti, kun taas muualla Euroopassa trendi on päinvastainen. (RK 2018, 5.) Lisäksi lasten on Virossa hankala saada asiantuntijoiden apua ongelmiinsa, kuten mielenterveysongelmiin. Myöskään vammaiset lapset eivät saa Virossa helposti apua. Vuosina 2011–2015 Virossa oli yli 6 000 lasta ilman vanhempien huoltoa ja vailla apua. Vuonna 2018 yli puolet virolaislapsista eli kunnassa, jossa ei ole lastensuojelutyöntekijää, jolla olisi sosiaalityön koulutus tai heitä ei ole riittävästi. Vaikka lasten määrä on pienentynyt, sosiaalityöntekijöiden ja lastensuojelun työkuorma on kasvanut. (RK 2018, 6.)

Esiintuoduista ongelmista huolimatta parlamenttikeskustelun fokus on suurelta osin syntyvyydessä biologisena toimintona. Lapsiperheiden taloudelliset ongelmat tunnustetaan

ja niihin halutaan parannusta, mutta vähintään yhtä paljon halutaan edistää syntyvyyttä toimintona. Kiinnostus on yksilöiden välisissä suhteissa sekä yksilöiden kehoissa, erityisesti kohdullisissa kehoissa. Samankaltainen dynamiikka näkyy toisinaan aborttikeskustelun aborttikielteisissä kannanotoissa, joissa kiinnostuksen kohteena ja keskiössä on abortti tapahtumana, abortin potentiaalisesta kieltämisestä seuranneen ei-toivotun lapsen tai vasten tahtoaan vanhemmaksi tulleen hyvinvoinnin sijaan. Myöskään jo olemassa olevien lasten hyvinvointi tai sen puutteet harvoin nousevat esiin tällaisissa kannanotoissa.

Tulkintani mukaan tällaisen kehoon kohdistuvan kiinnostuksen ja kontrollointitarpeen takana on sukupuolittamisen funktio. Kohdullisen kehon kykenevyys tuottaa uutta elämää sekä kiehtoo että kauhistuttaa (Rich 1976, 101). Se on voima, jonka kontrollointi on erittäin hankalaa mutta samalla erittäin tärkeää, sillä loppu viimein siitä riippuu koko ihmislajin olemassaolo. Jos kaikki maailman kohdulliset ihmiset lopettaisivat synnyttämisen syystä tai toisesta, ihmislaji kuolisi sukupuuttoon. Hedelmöitykseen ja raskautumiseen ei tietenkään riitä pelkkä kohtu ja munasarjat, mutta kohtua kantava keho käy läpi pitkän prosessin, jonka aikana se kasvattaa elämää sisällään. Prosessi voi häiriintyä tai katketa kokonaan. Raskaana olevan toiminta vaikuttaa prosessiin jonkin verran ja myös siksi uskon, että kontrollointi koetaan tärkeäksi.

7. Tutkimus nykynäkökulmasta

Euroopan ja koko maailman turvallisuuspoliittinen tilanne on muuttunut sitten vuoden 2019 Venäjän hyökättyä Ukrainaun talvella 2022. Puheet Viron olemassaolosta näyttänevät sodan alettua eri valossa kuin aikaisemmin. Onhan maalla omakohtaista kokemusta itänaapurin aggressiosta. Lisäksi maassa asuu 315 242 venäjänkielistä ihmistä (Stat.ee), joiden oletettua etua presidentti Vladimir Putinin olisi teoriassa mahdollista alkaa ajamaan. Eesti päevalehen kyselyyn vastanneista vironvenäläisistä yli neljäsosa ajattelee, että Venäjällä oli syytä hyökätä Ukrainaun (Eesti päevaleht 2022). Virossa käydään parlamenttivaalit 5. maaliskuuta 2023. Parlamentin puhemies Juri Ratas ja varapuhemies Helir-Valdor Seeder vakuuttavat, että Viro jatkaa Ukrainan auttamista ja tukemista riippumatta tulevan hallituksen kokoonpanosta (Riigikogu 2023).

Väestöpoliittinen työryhmä, eli ”ongelmakomissio” esitteli 20. helmikuuta vuonna 2019 parlamentille työnsä loppuselvityksen. Katsottiin, että ongelmat eivät olleet kadonneet, joten myös seuraava parlamentti päätti perustaa vastaavan työryhmän. Tämän työryhmän johtoon valittiin Peeter Ernits. Kesäkuussa 2021 parlamentti päätti lakkauttaa työryhmän

säästösyistä. Lisäksi todettiin, että sen työ on päällekkäistä muun muassa sosiaaliministeriön kanssa. Työryhmä esitteli yli kaksivuotisen työnsä loppuselvityksen parlamentille 8. heinäkuuta vuonna 2021.

Panostuksista, kuten työryhmistä huolimatta Virossa syntyi vuonna 2022 ennätysvähän lapsia (ERR 2023). Millaisen viestin työryhmän toinen kokoonpano sitten antoi parlamentille? Peeter Ernitsin parlamentille luovuttamassa työryhmän loppuselvityksessä korostetaan jälleen arvoja. Esiin nostetaan huomio, että pohjoismaista sosiaalipolitiikkaa on pidetty syntyvyyden noston kannalta hyvänä toimena, mutta siitä huolimatta syntyvyys laskee pohjoismaissa. Todetaan, että kyse saattaa sittenkin olla arvoista ja, että pohjoismaiden kehitystä on tässä asiassa pidettävä silmällä ja tarvittaessa muutettava omaa politiikkaa. (Riigikogu 2021, 9–10.) ”On vaikea nähdä, kuinka yhteiskunta voisi edistää parisuhteiden muodostamista, suurentaa niiden stabiiliutta sekä muuttaa arvoja perheystävällisemmiksi.” Lisäksi koronan pelätään vähentävän lastenhankintaa ja haittaavan parisuhteita sekä niiden muodostamista. (Riigikogu 2021, 10.)

Loppuselvityksessä tuodaan myös esiin huoli siitä, ettei Virossa ole aikoihin mitattu ihmisten asenteita syntyvyyteen liittyen. Huolissaan ollaan toivottujen lasten määrän vähenemisestä: ”silloin myös Viron väestöpolitiikka seisoo uusien totisten ongelmien edessä, mikä vaatii politiikan lähtökohtien uudelleenmiettimistä”. (Riigikogu 2022, 10.) Työryhmässä ei olla valmiita hyväksymään sitä, että ihmisten toivoma lapsimäärä pienenee. Toivottujen, mutta syystä tai toisesta syntymättä jäävien lasten mahdollistaminen ihmisille on eri asia kuin ihmisten toiveiden muuttaminen. ERR:n puolueanalyysissä todetaan, että suoraan syntyvyyttä tukevat toimenpiteet voivat saada aikaan jopa päinvastaisen reaktion, koska nuorempien sukupolvien kokema syrjäyttäminen ja epävarmuus lisääntyy. Konservatiivisten perhemallien edistäminen saattaa analyysin mukaan vähentää monimuotoisuutta arvostavien nuorten perheellistymistä. (ERR 2023.) Väite on helppo uskoa, sillä ihmiset harvoin motivoituvat tekemään asioita vain siksi, että joku haluaa heidän tekevän niin. Lisäksi konservatiivisena ja ulossulkevana näyttäytyvä maailma ei välttämättä houkuttele lisääntymiseen, mikäli ihmisen omat arvot ovat erilaiset. Loppuselvityksessä ehdotetaan kampanjoita arvojen muuttamiseksi.

Arvoasenteiden ja käyttäytymismuutosten esille tuomiseksi on Virossa järjestetty muiden asioiden kohdalla säännöllisiä tiedotuskampanjoita. Näin on tavanomaista edistää esimerkiksi tupakan ja alkoholin käytön vähentämistä, suvaitsevaisuutta ja

kondomien käytön lisäämistä. On mielenkiintoista, että Virossa ei ole järjestetty yhtäkään valtioninstituutiolta tilattua kampanjaa perhearvojen ja -orientoituneisuuden vahvistamiseksi.” (Riigikogu 2021, 10.)

Periaatteessa biovallan tilassa toimivassa yhteiskunnassa ei ole mitenkään ihmeellistä, että haluttujen ryhmien lisääntymistä oletetusti kiihdyttävät perhearvot halutaan kampanjoinnin aiheeksi samaan tapaan kuin terveystietoisuus. Yhtä lailla väestön terveyden ja pitkäikäisyyden ja sitä kautta työkyvyn ylläpitäminen on biovaltaa sekä liberaalia tai positiivista eugeniikkaa (Mills 2007).

Modernissa maailmassa kiinnitetään kuitenkin yhä enemmän huomiota keholliseen ja muuhun itsemääräämisoikeuteen, esimerkiksi ihmissuhteiden muodostuksessa. Lisäksi vapaa tiedon saatavuus, internet ja koulutus antavat ihmisille mahdollisuuden suhtautua asioihin kriittisesti. Tässä valossa perhe- tai muita arvoja eksplisiittisesti propagoiva tiedotuskampanja kuulostaa varsin toimimattomalta ja tuo mieleen lähinnä joidenkin suljettujen, autoritääristen valtioiden harjoittaman kömpelön, mutta ympäristössään ja olosuhteissaan ehkä toimivan, propagandan.

Työryhmän loppuselvityksessä todetaan, että ”väestöongelmien ratkaisuun ei olla komission toiminta-aikana luonnollisesti päästy. Komissio toivoo omasta puolestaan, että väestöteemat eivät kadota yhteiskunnallista ja poliittista huomiota, vaan muut julkisen vallan instituutiot, yliopistot, yksityisliikkeet täyttävät vastaavan tyhjiön.” (Riigikogu 2021.)

Vaalien jälkeen jää nähtäväksi, millaista väestöpolitiikkaa seuraavat päättäjät alkavat tekemään. Kuinka ennätysvähäiseen syntyvyyteen reagoidaan, kun perinteiset biovallan keinot eivät enää meinaa riittää väestön käytöksen muuttamiseen? Hypoteesini on, että jotakin uutta ja erilaista lähestymistapaa tullaan kokeilemaan. Ehkä valtion roolia ihmisten hyvinvoinnissa pienennetään entisestään, jolloin jälkeläisistä ja perheestä tulee yhä merkittävämpi asia ihmisen elämässä halusi sitä tai ei.

Lähteet

- Baus, Doris (2017) *Overpopulation and the Impact on the Environment*. New York: CUNY Academic Works.
- Beauvoir, Simone De (1949) *Le deuxième sexe (Toinen sukupuoli)*. Pariisi: Gallimard.
- Butler, Judith (1990) *Hankala sukupuoli*. Yhdistynyt kuningaskunta: Routledge, Chapman & Hall.
- Collier, Stephen J. (2011) *Post-Soviet Social: Neoliberalism, Social Modernity, Biopolitics*. Princeton: Princeton university press.
- Felder, Björn M. & Weindling, Paul J. (2013) *Baltic Eugenics: Bio-Politics, Race and Nation in Interwar Estonia, Latvia and Lithuania 1918-1940*. New York: Brill.
- Foucault, Michel (2010) *Turvallisuus, alue, väestö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Foucault, Michel (2003) *Society must be defended: lectures at the College de France 1975–1976*. New York: Picador.
- Foucault, Michel (1981) *The Order of Discourse*. Boston & Lontoo: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Ginsburg, Faye & Rapp, Rayna (1991) The politics of reproduction. *Annual Review of Anthropology* 20:1, 311–343.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (1998) Kansalaisuus, kansallisuus ja sukupuoli. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Vastapaino: Tampere.
- Homanen, Riikka (2018) Reproducing whiteness and enacting kin in the Nordic context of transnational egg donation: Matching donors with cross-border traveller recipients in Finland. *Social science & Medicine* vol. 203, 28–34.
- Hook, Derek (2001) Discourse, Knowledge, Materiality, History. Foucault and Discourse analysis. *Theory & Psychology* 11:4, 521–547.
- Johnstone, Barbara (2008) *Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell.
- Kahn, Susan Martha (2000) *Reproducing Jews: A Cultural Account of Assisted Conception in Israel*. Durham: Duke University Press Books.

Kajesalo, Kristiina & Topo, Päivi (1994) Naiset, valta ja väestö – väestökysymyksen kaksinaismoralismi. Teoksessa Eeva Ollila, Päivi Topo, Meri Koivusalo & Kristiina Kajesalo (toim.) *Vallaton väestö*. Juva: Lääkärin sosiaalinen vastuu ry, kirjoittajat & Werner Söderström Osakeyhtiö, 213–225.

Kelly, Mark (2019) What's In a Norm? Foucault's Conceptualisation and Genealogy of the Norm. *Foucault Studies* No. 27, 1–22.

Kirpichenko, Maria (2017) Russian legislative practices and debates on the restriction of wide access to ARTs. Teoksessa Merete Lie & Nina Lykke (toim.) *Assisted reproduction across borders: Feminist perspective on normalizations, disruptions and transmissions*. New York: Routledge, 232–248.

Koivusalo, Markku (1994) Keskitetystä valtiosta kehitysmaihin (eli kartoitus ”väestöongelmasta”). Teoksessa Eeva Ollila, Päivi Topo, Meri Koivusalo & Kristiina Kajesalo (toim.) *Vallaton väestö*. Juva: Lääkärin sosiaalinen vastuu ry, kirjoittajat & Werner Söderström Osakeyhtiö, 53–83.

Korkut, Umut & Eslen-Ziya, Hande (2016) *The Discursive Governance of Population Politics: The Evolution of a Pro-birth Regime in Turkey*. Oxford: Oxford university press.

Lemke, Thomas (2011) *Biopolitics: An Advanced Introduction*. New York & London: New York University Press.

Meskus, Mianna (2009) *Elämän tiede: tutkimus lääketieteellisestä teknologiasta, vanhemmuudesta ja perimän hallinnasta*. Tampere: vastapaino.

Mills, Catherine (2007) Biopolitics, Liberal Eugenics and Nihilism. Teoksessa Matthew Calarco & Steven DeCaroli (toim.) *Giorgio Agamben: Sovereignty & Life*. Stanford University Press, 181–218.

Oleskin, Alexander V. & Mickunas, Algis (2012) *Biopolitics: The Political Potential of the Life Sciences*. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Rich, Adrienne (1976) *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. New York: Norton & Norton Company.

Spektorowski, Alberto & Saban Liza (2013) *Politics of eugenics productionism, population, and national welfare*. Routledge: New York.

Solinger, Rickie (2005) *Pregnancy and Power. A Short History of Reproductive Politics in America*. New York, London: New York University Press.

Vertommen, Sigrid (2017) Babies from behind bars, Stratified Assisted Reproduction in Palestine/Israel. Teoksessa Merete Lie & Nina Lykke (toim.) *Assisted reproduction across borders: Feminist perspective on normalizations, disruptions and transmissions*. New York: Routledge, 207–218.

Vlasenko, Polina (2017) From precarity to self-governance, Performing motherhood through IVF treatment in Ukraine. Teoksessa Merete Lie & Nina Lykke (toim.) *Assisted reproduction across borders: Feminist perspective on normalizations, disruptions and transmissions*. New York: Routledge, 219–231.

Internetläheteed

Delfi (26.10.2022) Mart Helme venekeelsele ERRile: EKRE ei ole Ukraina ega Venemaa poolt. <https://www.delfi.ee/artikkel/120089224/mart-helme-venekeelsele-errile-ekre-ei-ole-ukraina-ega-venemaa-poolt> (haettu 1.3.2023).

Eesti Päevaleht (31.8.2022) Uuring: Eesti venelastest üle veerandi arvates oli Venemaal põhjust Ukrainat rünnata. <https://epl.delfi.ee/artikkel/120059190/uuring-eesti-venelastest-ule-veerandi-arvates-oli-venemaal-pohjust-ukrainat-runnata> (haettu 1.3.2023).

ERR (26.2.2023) Analüüs. Erakondade perekonnapoliitika lubadused. <https://www.err.ee/1608897593/analuus-erakondade-perekonnapoliitika-lubadused> (haettu 1.3.2023).

ERR (27.10.2022) Madison ja Martin Helme: EKRE on Ukraina poolt. <https://www.err.ee/1608767527/madison-ja-martin-helme-ekre-on-ukraina-poolt> (haettu 1.3.2023).

ERR (18.3.2019) Aborte tehakse Eestis seitse korda vähem kui poole sajandi eest. <https://www.err.ee/921133/aborte-tehakse-eestis-seitse-korda-vahem-kui-poole-sajandi-eest> (haettu 1.3.2023).

Tammaru, Tiit, Kallas Kristina & Eamets Raul (2017) Põhisõnumid. Eesti rändeajastul. Viron väestökehityksen selvitys 2016/2017. <https://www.2017.inimareng.ee/pohisonumid-eesti-randeajastul/> (haettu 1.3.2023).

Viron tilastokeskus, Eesti statistikaamet (9.6.2020) Eestlaste loomulik iive oli teist aastat järjest positiivne. <https://www.stat.ee/et/uudised/pressiteade-2020-074> (haettu 1.3.2023).

Yle (15.11.2022) Maapallon väkiluku ylittää tänään kahdeksan miljardia, ja sillä on myös hyviä puolia. <https://yle.fi/a/3-12677052> (haettu 1.3.2023).

Yle (18.3.2022) Miten onnellisuutta mitataan? Suomi on ykkönen jo viidettä kertaa, mutta onnellisuusraportti saa myös kritiikkiä. <https://yle.fi/aihe/a/20-10002419> (haettu 1.3.2023).

Yle, WWF (15.5.2012) WWF: Ihmiskunta kuluttaa 1,5 kertaa sen mitä maapallo kykenee tuottamaan. <https://yle.fi/a/3-6095976> (haettu 1.3.2023).

Mtv uutiset (15.11.2022) Maailman väkiluku ylitti 8 miljardin rajan – uhkaako maapalloa ylikansoittuminen? "Tilanne on muuttunut". <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/maailman-vakiluku-ylitti-8-miljardin-rajan-uhkaako-maapalloa-ylikansoittuminen-tilanne-on-muuttunut/8571392#gs.quxzgg> (haettu 1.3.2023).

Riigikogu (22.2.2023) Seeder ja Ratas: Eesti Ukraina-poliitika jääb samaks ka pärast valimisi. <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/seeder-ja-ratas-eesti-ukraina-poliitika-jaab-samaks-ka-parast-valimisi/> (haettu 1.3.2023).

Stat.ee (2023) Rahvaarv. <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvaarv> (haettu 1.3.2023).

Tilastokeskus (2019) Väestötieteen perusteet. https://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?page_type=ketusivu&course_id=tkoulu_vae sto (haettu 1.3.2023).

Aineisto

Riigikogu (31.5.2018) Kas esimese lapse sünd on ohus? <https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201805311000> (haettu 1.3.2023).

Riigikogu (31.5.2018) Riigikogu istung, 31. mai 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=GnASvE01RxQ> (haettu 1.3.2023).

Riigikogu (2018) *Rahvastikupoliitika põhialused* 2035. <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2018/03/Rahvastikupoliitika-pohialused-2035-PDF-680-kB.pdf> (haettu 22.11.2020).